

บทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง

**The Roles of Yala Province Community Developers by
Community Leaders' Expectance**

กิตติ ปานแก้ว

Kitti Pankaew

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Minor Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Public Administration**

Prince of Songkla University

2554

ชื่อสารนิพนธ์   บทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง
ผู้เขียน   นายกิตติ ปานแก้ว
สาขาวิชา   รัฐประศาสนศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

คณะกรรมการสอบ

.....
(รองศาสตราจารย์ พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์)

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ โกวิทยา)

.....กรรมการ
(ดร.ชาติ ไตรจันทร์)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ชื่อสารนิพนธ์   บทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง
ผู้เขียน   นายกิตติ ปานแก้ว
สาขาวิชา   รัฐประศาสนศาสตร์
ปีการศึกษา   2553

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ที่ผู้นำชุมชนคาดหวังของผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา เพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ในบทบาทที่คาดหวังจากทรรศนะของผู้นำชุมชนตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ และปัจจัยสภาพแวดล้อม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน ของผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา

ประชากรที่ใช้ในงานวิจัย คือ กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน ซึ่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดยะลา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน, อาสาพัฒนาชุมชน, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน, คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล, ปราชญ์ชาวบ้าน, คณะกรรมการเยาวชนระดับตำบล, คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต/คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน 290 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โปรแกรม SPSS FOR WINDOWS เพื่อหาค่าสถิติอันได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการแจกแจงข้อมูลเบื้องต้น และ วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร โดยใช้ค่า t-test และ F-test โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร) ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า (1) ด้านการเป็นผู้ส่งเสริม โดยภาพรวมบทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง (2) ด้านการเป็นผู้ประสานงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3) บทบาทด้านการเป็นผู้สนับสนุน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ สถานภาพ ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ และระดับการศึกษา ที่แตกต่างกัน มีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยส่วน

บุคคล ได้แก่ เพศ และรายได้ ที่แตกต่างกัน มีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน

สำหรับปัจจัยแวดล้อม ต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง ด้านความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชนมีความแตกต่างกัน มีความหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยแวดล้อมด้านการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน ที่แตกต่างกัน มีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน ที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย ควรมีการสอบถาม ติดตามความก้าวหน้าของผลจากเวทีประชาคมครั้งที่ผ่านมา ควรมีการประชาสัมพันธ์ถึงประเด็นสำคัญในการจัดเวทีประชาคม การสร้างความสัมพันธ์อันดี ด้วยการพูดคุยกับสมาชิกในชุมชน เพื่อสอบถามถึงความต้องการที่แท้จริงการให้หน่วยงานที่ได้เข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการดำเนินการบูรณาการการทำงานให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ การสร้างจิตสำนึกให้ผู้นำได้ทราบถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน การให้พัฒนากรเข้าพื้นที่เป็นประจำ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำและชุมชน จัดให้มีการอบรมให้ความรู้ชุมชน ก่อนการดำเนินกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน และควรให้ผู้นำได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมตรวจสอบมากยิ่งขึ้น

กิตติ ปานแก้ว

Minor Thesis Title   The Roles of Yala Province Community Developers by
Community Leaders' Expectance

Author   Mr. Kittti Pankaew

Major Program   Public Administration

Academic Year   2010

ABSTRACT

This study aimed to investigate the roles of Yala province community developers by community leaders' expectance, and to compare their levels of expectation in terms of personal factors such as gender, age, social status, education, occupations, salaries; and other related factors such as their knowledge and understanding about the work of community development and their involvement in the community development activities. Research subjects of the study were 290 community leaders including kamnans (sub-district leaders), village headmen, community development volunteers, community development volunteer leaders, Tambon committee for development of female leaders, community learned men, Tambon committee for juveniles, committee for savings for manufactures, and committee for village and urban area funds. Data were obtained by means of questionnaires. The descriptive statistics of percentages, means, and standard deviations were calculated for initial distribution of the data. A t-test and F-test were performed to compare data at the significance level of 0.05.

Data analysis revealed that the overall level of expectation of the community leaders toward the community development officers in Yala province was at a high level. By types of roles and responsibilities, 1) the development officers' role as promoters were perceived at a moderate level; 2) their role and responsibilities as coordinators were perceived at a moderate level; and 3) their role and responsibilities as supporters were also perceived at a moderate level.

Personal factors of age, social status, extent of time living in the community and levels of education of the community leaders did not affect their expectation toward the role and responsibilities of the community development officers at a significant level. The differences

in the personal factors of gender and salaries did affect the expectation of the community leaders at a statistical level, however.

Regarding other related factors, the community leaders who had different levels of knowledge and understanding about the work of community development officers and those who had different levels of involvement in the community development work had a significantly different levels of expectation toward the roles and responsibilities of the community development officers.

Recommendations derived from this research were presented as follow. 1) In arranging for the public hearing about the community development, the key topics or purposes of the hearing should be clearly informed to the public and the results from the previous hearing should be studied and utilized in the succeeding hearings. 2) The good relationship between development officers and community members should be established to know the real needs for development of the community. 3) Different units of community development work should work together or integrate their work before commencing any development programs in the community. 4) The community leaders should have a good understanding about their roles and involvement in the development programs for the strong and long-term development of the community. This can be done by sending the development officers to the community regularly to establish a good relationship and understanding with the community leaders. 5) Before starting any developmental programs in the community, the people in that community should be informed or educated about the programs so as to get more cooperation from the community members. 6) The community learning centers should be promoted among the community members so that they can get more information and understanding about the community development work. Finally, 7) the community leaders should be encouraged to get more involved in the whole process of the development program starting from planning, making decision, working through and assessing the program.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยคำแนะนำ และความช่วยเหลืออันเป็นประโยชน์ จากหลาย ๆ ท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ โกวิทยา และดร.ชาติ ไตรจันทร์ กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำ คำปรึกษาชี้แจง ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาเป็นอย่างดีมาโดยตลอด ซึ่งผู้วิจัย ขอขอบพระคุณอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้นำชุมชนในจังหวัดยะลาที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบ แบบสอบถามการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณ คุณไพรัช ณ ถลาง ที่เป็นที่ปรึกษา และให้คำแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้ผ่านลุล่วงไปด้วยดี และขอขอบคุณเพื่อน MPA18 ที่ได้แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และทุกคนในครอบครัวปานแก้ว ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจในการศึกษาครั้งนี้

ขอมอบคุณงามความดีของสารนิพนธ์ฉบับนี้แด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

กิตติ ปานแก้ว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
ABSTRACT	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
รายการตาราง	(8)
รายการภาพประกอบ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา	1
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
วัตถุประสงค์	27
สมมติฐาน	27
ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย	27
ขอบเขตของการวิจัย	28
นิยามศัพท์เฉพาะ	29
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	31
บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย	
ประชากร กลุ่มตัวอย่าง วิธีการสุ่มตัวอย่าง	32
แบบแผนการวิจัย	34
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	34
การเก็บรวบรวมข้อมูล	36
การวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการทางสถิติต่าง ๆ ที่ใช้	37
บทที่ 3 ผลการวิจัย	
การวิเคราะห์ข้อมูล	38
บทที่ 4 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย	63
อภิปรายผล	66
ข้อเสนอแนะ	68

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	70
ภาคผนวก	
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	73
ผลการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม	82
ประวัติผู้เขียน	85

รายการตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	33
2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยแต่ละอำเภอ	33
3 ข้อมูลส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้โดยรวม(บาท/เดือน) ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่	38
4 วิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน	40
5 วิเคราะห์ระดับความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน	42
6 วิเคราะห์การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน	43
7 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน (ด้านร่วมตัดสินใจ)	44
8 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน (ด้านร่วมดำเนินการ)	45
9 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน (ด้านร่วมตรวจสอบ)	46
10 ระดับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน	47
11 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของนักพัฒนาชุมชน ที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง (ด้านการส่งเสริม)	48
12 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของนักพัฒนาชุมชน ที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง (ด้านการสนับสนุน)	49
13 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของนักพัฒนาชุมชน ที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง(ด้านการประสานงาน)	50
14 ระดับบทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง	51
15 เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับความคาดหวังต่อบทบาท นักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)	52
16 การเปรียบเทียบระหว่างเพศกับความคาดหวังต่อบทบาท ของนักพัฒนาชุมชน	54
17 การเปรียบเทียบระหว่างอายุกับความคาดหวังต่อบทบาท ของนักพัฒนาชุมชน	55

รายการตาราง(ต่อ)

ตาราง	หน้า
18 การเปรียบเทียบระหว่างสถานภาพกับความคาดหวังต่อบทบาท ของนักพัฒนาชุมชน	55
19 การเปรียบเทียบระหว่างระดับการศึกษากับความคาดหวังต่อบทบาทของ นักพัฒนาชุมชน	56
20 การเปรียบเทียบระหว่างอาชีพหลักกับความคาดหวังต่อบทบาทของ นักพัฒนาชุมชน	56
21 การเปรียบเทียบระหว่างรายได้โดยรวม(บาท/เดือน)กับความคาดหวังต่อ บทบาทของนักพัฒนาชุมชน	57
22 การเปรียบเทียบระหว่างระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่กับความคาดหวังต่อบทบาท ของนักพัฒนาชุมชน	58
23 การเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจในบทบาทและหลักการพัฒนาชุมชนกับ ความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร)	58
24 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชนกับความคาดหวัง ต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร)	59

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	29

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดแผนการบูรณะชนบท ในปี พ.ศ. 2485 โดยเล็งเห็นความสำคัญของประชาชนในชนบท ซึ่งมีมากกว่าร้อยละ 80 ของประชาชนทั้งประเทศ แผนบูรณะชนบทนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านวัตถุ แผนฉบับนี้ ได้รับการปรับปรุงแก้ไขมาตามลำดับ จนในปี พ.ศ. 2499 กรมประชาสงเคราะห์ ได้เสนอโครงการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ให้เป็นโครงการของชาติ มีคณะกรรมการกลางพัฒนาท้องถิ่น เป็นผู้บริหารโครงการ มีชื่อสำนักงานว่า “สำนักงานพัฒนาการท้องถิ่น” เป็นสำนักงานอิสระ ขึ้นตรงต่อกรมมหาดไทย ได้คัดเลือกปลัดอำเภอเข้ารับการอบรมเป็น “ปลัดอำเภอพัฒนา” รุ่นแรกจำนวน 42 คน ปฏิบัติงานในเขตทดลอง 21 จังหวัดและในปี พ.ศ. 2503 สำนักงานพัฒนาการท้องถิ่น ได้รับการยกฐานะเป็น “ส่วนพัฒนาการท้องถิ่น” ขึ้นกับกรมมหาดไทย ซึ่งได้ทำการฝึกอบรมสารสิทธิ์ ทำหน้าที่พัฒนาการเพิ่มขึ้น และได้ออกกฎ ก.พ. ฉบับที่ 240 ออกตามความในพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2497 เรียกชื่อปลัดอำเภอและสารสิทธิ์รวมเรียกกัน ว่า “พัฒนากรหรือนักพัฒนาชุมชน” (Community Development Worker หรือ Community Development Organizer)

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานราชการระดับกรม ก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2505 โดยโอนกิจการบริหารของส่วนพัฒนาการท้องถิ่น กรมมหาดไทย โดยจัดตั้งเป็นหน่วยงานระดับกรม เรียกชื่อว่า “กรมการพัฒนาชุมชน” ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2505 เป็นต้นมา กรมการพัฒนาชุมชน ถือเป็นหน่วยงานหลักในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรง ในการพัฒนาศักยภาพขององค์กร ประชาชนให้เข้มแข็ง สามารถเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ภายใต้ปรัชญาและวิธีการพัฒนาชุมชนที่มุ่งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กรมการพัฒนาชุมชนได้ปรับกระบวนการบริหารงานและการทำงาน ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคม และมีวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมในการพัฒนาคน ในด้านร่างกายและจิตใจ สติปัญญา มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพและการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งยั่งยืน

พัฒนากรเป็นจักรกลตัวสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานการพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ เพราะพัฒนากรเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีบทบาทสำคัญในงานชุมชน พัฒนากรเป็นข้าราชการที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด โดยประจำทำงานร่วมกับประชาชนในระดับหมู่บ้าน มีหน้าที่ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาหารือแก่องค์กรบริหารการพัฒนาของหมู่บ้านและตำบล ฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่น จัดกลุ่มอาชีพ และกลุ่มผู้สนใจต่าง ๆ และทำงานกับกลุ่มเหล่านั้น ในช่วงเริ่มก่อร่างสร้างองค์การกรมการพัฒนาชุมชน พัฒนากรเป็นข้าราชการเพียงคนเดียวที่ส่วนราชการเพียงหน่วยงานเดียวที่ลงไปปฏิบัติงานร่วมกับประชาชนในระดับหมู่บ้านตำบล โดยไม่มีเครื่องมืออันใดทั้งสิ้นที่จะไปสร้างอำนาจร่วมกับชาวบ้าน นอกจากหนึ่งสมองกับสองมือที่เปี่ยมไปด้วยพลังความตั้งใจ เสียสละ อดทน และสติปัญญา เพื่อนำความรู้ ความแปลกใหม่ในการสร้างวิถีชีวิตใหม่ให้กับชาวบ้าน พัฒนากรสมัยนั้นกล่าวได้ว่าเป็นผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุข เป็นเพื่อน เป็นที่ปรึกษา และอื่น ๆ อีกหลายอย่าง จนกล่าวกันว่า เมื่อมีปัญหา หรือความทุกข์เกิดขึ้น ชาวบ้านจะนึกถึงพัฒนากรเป็นคนแรก นายพัฒนา บุญรัตพันธุ์ อธิบดีอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชนเคยเปรียบเปรยถึงพัฒนากรไว้ว่า พัฒนากร คือ ศรัทธาเดินได้ พัฒนากร คือ ไม้เท้าหลังของชาวบ้าน ซึ่งเป็นคำพูดที่ตรงประเด็นที่สุด เพราะพัฒนากรเปรียบเหมือนเส้นประสาทสุดท้ายของราชการที่ยื่นไปสัมผัสกับชาวบ้าน ท่ามกลางความอ้างว้างโดดเดี่ยวของชาวชนบท ประชาชนจะหันหน้าไปทางใดก็มีแต่ความว่างเปล่า นอกจากพัฒนากรเพียงคนเดียวที่เดินคุ่มอยู่ท่ามกลางความเงียบเหล่านั้น ข้อจำกัดของทางราชการเองก็มีอยู่ไม่น้อยในการหาบุคลากรที่เปี่ยมไปด้วยความอดทนอย่างมากในการลงไปต่อสู้กับความยากลำบากเช่นนั้น การสรรหาบุคคลที่มีคุณลักษณะเหมาะสมที่จะเป็นพัฒนากรจึงได้ถูกกำหนดขึ้นอย่างละเอียดถี่ถ้วน ผ่านกระบวนการกลั่นกรองหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้บุคลากรที่ดีที่สุด แต่ก็พบว่ามีบุคลากรจำนวนไม่มากนัก ที่จะมีคุณสมบัติครบถ้วน สมบูรณ์และอดทนที่จะทำงานในหมู่บ้านได้มากนัก เพราะคนส่วนใหญ่ยังข้องติดอยู่กับ ความสะดวกสบายและความพร้อมที่สังคมเมืองพึงจะมี นอกจากนั้นผู้ที่สมัครเป็นพัฒนากรบางส่วนก็หวังแต่เป็นเส้นทางผ่านหรือศาลาพักร้อนชั่วคราวเพื่อที่จะก้าวกระโดดไปสู่สิ่งที่ดีกว่า แต่มันไม่ได้หมายความว่ากรมการพัฒนาชุมชนจะขาดพัฒนากรที่ดี การกลั่นกรองสรรหาบุคคลมาเป็นพัฒนากรได้ถูกกระทำอย่างรอบคอบ ทำให้ได้พัฒนากรที่ดีมาจำนวนไม่น้อย พัฒนากรที่ดีในอดีต ก็คือ ผู้ปลูกปั้นจนทำให้กรมการพัฒนาชุมชนเติบโตอย่างเต็มภาคภูมิในปัจจุบัน นายสาย หุตะเจริญ อธิบดีคนแรกของกรมการพัฒนาชุมชน กล่าวไว้ในโอกาสเปิดอบรมก่อนประจำการพัฒนากรเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2506 ว่า “โดยที่งานของพัฒนากรนั้น ผิดแผกแตกต่างจากวิธีปฏิบัติราชการทั่ว ๆ ไป ในเบื้องต้น พัฒนากรจะต้องออกไปคลุกคลีอยู่ ประจํากับราษฎรในหมู่บ้าน ต้องใช้ชีวิตอย่างเดียวกับชาวบ้าน เพื่อ

แสวงหาปัญหาและอุปสรรคของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังต้อง ติดต่อกับเจ้าหน้าที่วิชาการทั้งจังหวัด และอำเภอ เพื่อเข้าร่วมกันแก้ปัญหาของท้องถิ่น โดยวิธีการของการพัฒนาชุมชน พัฒนาการจึง ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่ดีหลายประการ ต้องมีความเสียสละความสุขส่วนตัว ต้องอดทนต่อ ความลำบากที่ ต้องทนอยู่ในชนบท ต้องมีน้ำใจรักชาวบ้าน เพื่อนำความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เข้าสู่ หมู่บ้าน คุณสมบัติเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยการฝึกอบรมที่ต้องทำอย่างประณีต” โดยที่งาน พัฒนาชุมชนเน้นในเรื่องการระดมกำลังและใช้ทรัพยากรทั้งมวลในท้องถิ่น โดยความช่วยเหลือ สันนิษฐานของรัฐบาลและองค์การที่เกี่ยวข้อง โดยให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้ความสามารถของ เขาเอง ตัดสินใจด้วยตนเอง และทำงานร่วมกันตามแบบประชาธิปไตยในอันที่จะปรับปรุงการ ดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของเขาเอง ผลสะท้อนจากการระดมกำลังของประชาชนและ รัฐบาลร่วมกัน จึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐบาลกับประชาชน พัฒนาการ เปรียบเสมือนเป็นตัวกลาง ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน เป็นผู้ซึ่งนำเอาบริการของรัฐเข้าไปถึง มือประชาชนของพัฒนาการนั้น มีกลวิธีโดยให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้ความสามารถของเขาเอง ตัดสินใจด้วย และทำงานร่วมกันตามแบบประชาธิปไตย ในอันที่จะปรับปรุงการดำรงชีวิตและ การประกอบอาชีพของเขาเอง เมื่อประชาชนไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวของเขา แล้ว เป็นหน้าที่ของพัฒนาการที่จะนำปัญหาเหล่านั้นไปเสนอขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะดึงเอาบริการเหล่านั้นไปถึงมือประชาชนในการทำงานของพัฒนาการนั้น พัฒนาการไม่ใช่เป็นผู้ทำให้ แต่เป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับประชาชน ต้องร่วมให้ประชาชนรู้จักสิทธิ และหน้าที่ของเขาว่ามีอะไรบ้าง มีขอบเขตแค่ไหน อย่างไร พัฒนาการเป็นเพียงผู้ที่จะแนะนำ ประชาชนให้รู้จักที่จะคิดริเริ่มและดำเนินการด้วยตัวของเขาเอง แล้วพัฒนาการต้องเข้าร่วม วางโครงการและสอนให้ประชาชน ได้รู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นประโยชน์ในการ ดำเนินงานตาม โครงการก่อน เมื่อเหลือความสามารถที่ราษฎรจะช่วยตัวเองแล้ว จึงขอความ ร่วมมือช่วยเหลือจากรัฐ การเข้าร่วมโครงการ และการทำงานตามโครงการของราษฎรนั้น ต้อง ไม่มีการบังคับ แต่ให้เขาเข้าร่วมทำงานด้วยความสมัครใจ นอกจากนี้ พัฒนาการต้องพยายามชี้ให้ ประชาชนเห็นว่า โครงการที่ทำนั้นเป็นของประชาชนเอง ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจและร่วมกัน ดำเนินงานเอง เป็นผลสำเร็จของประชาชนเอง รัฐเป็นเพียงให้ความร่วมมือช่วยเหลือในด้าน วิชาการ และการเงินในส่วนที่เขาคาดเท่านั้น และเนื่องจากพัฒนาการเป็นข้าราชการ เป็นเจ้าหน้าที่ ของรัฐ พัฒนาการจึงต้องทำหน้าที่ 2 ส่วนเสมอ คือ หน้าที่ต่อรัฐ และหน้าที่ต่อประชาชน การ รักษาสมดุลระหว่างหน้าที่ทั้ง 2 ส่วนนี้ไม่ให้หน้าที่ต่อส่วนหนึ่งไปทำให้การทำหน้าที่ต่ออีกส่วน ถูกลดทอนลงจนเกิดปัญหาในงานพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องสำคัญในการทำงานของพัฒนาการ ซึ่ง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายของผู้บริหารของกรมการพัฒนาชุมชนด้วย

พัฒนากรมีบทบาทในการทำงาน 3 บทบาท **บทบาทแรก**คือ บทบาทของผู้ส่งเสริม เป็นผู้ส่งเสริมการทำงานตามหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยสร้างความตระหนักให้แก่ผู้นำชุมชน ประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ ให้เห็นความสำคัญของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดทักษะและกระตุ้นให้เข้าไปตามหลักการพัฒนาชุมชน **บทบาทที่สอง** คือ บทบาทของผู้สนับสนุน เป็นบทบาทที่สนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณบางส่วน เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กร หรือกลุ่ม ในการสร้างและพัฒนาเครือข่าย การฝึกอบรมพัฒนาประชาชน เพื่อเป็นทรัพยากรของการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มต่อไป และ**บทบาทที่สาม** คือ บทบาทของผู้ประสานงาน เป็นบทบาทที่ประสานความร่วมมือระหว่าง ผู้นำ กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในการจัดระบบและให้บริการข้อมูลข่าวสาร เวทีประชาคมในหมู่บ้าน ตำบล รวมถึงการเผยแพร่ข่าวสารที่เกี่ยวกับชุมชนด้วย

ปัญหาในการทำงานของพัฒนากรนั้น จำเป็นต้องใช้ความรู้ ความสามารถทั้งในเรื่องคำลึงกาย และคำลึงใจในการทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นนำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งสิ่งที่สำคัญของนักพัฒนาชุมชน คือการทำงานร่วมกับชุมชนโดยมีการศึกษาชุมชน และบริบทของชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการประสานงาน และปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ส่วนวิธีการปฏิบัติงานที่ใช้ในการทำงานร่วมกับชุมชนและผู้นำชุมชนจำเป็นอย่างยั้งที่จะต้องสร้างความคุ้นเคยกับผู้นำชุมชน และปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนเป็นอันดับแรกในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้ นักพัฒนาชุมชนสามารถทำงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี การให้ความเคารพและให้เกียรติผู้นำ โดยการอ่อนน้อมถ่อมตนในสิ่งที่ถูกกาลเทศะในการปฏิบัติงาน ให้เกียรติผู้นำ เพราะผู้นำเปรียบเสมือนบุคคลสำคัญ เป็นแหล่งข้อมูลในพื้นที่ ที่จะนำเราในการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ ใช้กิจกรรมนำพาชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยการใช้แรงจูงใจ การแสดงออกถึงความตั้งใจ และมีความจริงใจที่จะทำงานในชุมชนร่วมกับผู้นำชุมชน ชาวบ้านทุกคนและความจริงใจที่แสดงออกมานั้นจะทำให้ประชาชนตลอดจนผู้นำชุมชนให้ความไว้วางใจนักพัฒนาชุมชน และมีความคุ้นเคยที่จะทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

จากข้างต้นที่ได้กล่าวมานั้นในพื้นที่ที่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการกระบวนการสร้างการเรียนรู้ของชุมชน เนื่องจากสภาพแวดล้อมและบริบทชุมชนมีความแตกต่างกัน เช่น บางครั้งต้องใช้การประนีประนอมลดความขัดแย้ง เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการที่จะพัฒนาชุมชน เพราะฉะนั้นนอกเหนือจากวิธีการที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีเงื่อนไขหรือปัจจัยแห่งความสำเร็จที่จะต้องศึกษาเป็นข้อมูลในการทำงานในพื้นที่ ได้แก่

สภาพแวดล้อมของชุมชน วิถีชีวิตของผู้นำชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน ประสบการณ์และแนวทางการเรียนรู้ในอดีตของชุมชน นำมาเป็นแหล่งข้อมูลใช้ในการพัฒนาและคาดหวังในตัวนักพัฒนาชุมชนหรือพัฒนากรของผู้นำชุมชนจังหวัดยะลา จึงทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของนักพัฒนาชุมชนหรือพัฒนากรที่ผู้นำชุมชนจังหวัดยะลาคาดหวัง โดยได้คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายที่จะทำการวิจัย คือ 8 อำเภอ จังหวัดยะลา ประกอบด้วย (อำเภอเมือง รามัน ยะหาคาบัง กรงปินัง บันนังสตา ธารโต และเบตง) เนื่องจากผู้นำชุมชนจังหวัดยะลามีปณิธานที่ตั้งมั่นในการจะพัฒนาพื้นที่ของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยสามารถดูได้จากการดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชน ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นผลมาจากการประสานงานของนักพัฒนาชุมชนหรือพัฒนากรในพื้นที่จังหวัดยะลา ด้วยการสร้างรอยยิ้ม ให้ความเป็นกันเองแก่ผู้นำชุมชน และด้วยเหตุนี้เองส่งผลทำให้สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ของจังหวัดยะลาลดลงกว่าพื้นที่จังหวัดอื่นทำให้สะดวกในการจัดเก็บข้อมูล

เนื่องจากผู้วิจัยได้ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนโดยตรง และรับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนมาปฏิบัติ จึงเห็นสมควรที่จะได้มีการศึกษาว่าในปัจจุบันผู้นำชุมชนจังหวัดยะลา มีความคาดหวังจากตัวนักพัฒนาชุมชนหรือพัฒนากร ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ชุมชนในบทบาททั้งสามบทบาทที่กล่าวมาข้างต้นอย่างไร และมากน้อยเพียงใด โดยครั้งนี้ได้เลือก 8 อำเภอ จังหวัดยะลา เป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษา

1.2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษายบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวังครั้งนี้ กล่าวถึง เอกสาร งานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของนักพัฒนา
2. บทบาทของนักพัฒนาชุมชน
3. บทบาทหน้าที่พัฒนากรตามวิสัยทัศน์กรมการพัฒนาชุมชน
4. ลักษณะของบทบาท
5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ
6. ประเภทผู้นำ
7. หน้าที่ผู้นำ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของนักพัฒนา

คำว่า “บทบาท” ได้มีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไปในหลายทฤษฎี ดังนี้
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525:459) ได้ให้ความหมายของบทบาทว่าเป็นการกระทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทครู บทบาทพ่อแม่

สุรพล พุฒคำ (2522:19) ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาทและหน้าที่เป็นของคู่กัน ซึ่งกำหนดควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นจะได้รับ บทบาทเป็นเงื่อนไขที่บุคคลดำรงตำแหน่ง นั้นจะต้องกระทำรวมทั้งสิทธิต่าง ๆ ที่ได้รับมาพร้อมกับตำแหน่ง ซึ่งเป็นสิทธิและหน้าที่จะต้องไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

สุพัตรา สุภาพ (2522:52) ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการประพฤติปฏิบัติที่บุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตัว เช่น บทบาทของพ่อและแม่ ก็คือ การทำหน้าที่เลี้ยงลูกให้เป็นคนดี และรู้จักทำมาหากิน และบทบาทของลูกก็คือเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ และทำตนเป็นคนดี

พิทยา สายหู (2529:57) ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า คือ สิ่งที่ทำให้เกิดความ เป็น “บุคคล” และเปรียบเทียบได้เสมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงละครในเรื่องนั้น ๆ เป็นตัว (ละคร) อะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทบาทหรือไม่สมบทบาทก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้แสดงไปเลย ในความหมายเช่นนี้ “บทบาท” ก็คือการกระทำต่าง ๆ ที่ “บท” กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำตราบใดที่ยังอยู่ใน “บท” นั้น

ณรงค์ เส็งประชา (2535:109) ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาทคือพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาทเป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543:2-3) นักพัฒนาหมายถึงบุคคลภายในหรือภายนอกชุมชนมีบทบาทในการกระตุ้น เสริมสร้างความสามารถ และเอื้ออำนวยกระบวนการจัดการของชุมชน ซึ่งต้องมีความรู้มีเจตคติและทักษะในการทำงานกับชุมชน ในการปฏิบัติ นักพัฒนาคือบุคคลภายนอก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคลากรของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการทำงานพัฒนาชุมชน นักพัฒนาจำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงสถานการณ์ปัญหาการพัฒนา ปรัชญาและอุดมการณ์ ตลอดจนเป้าหมายของการพัฒนา

มนตรี กรรพุมมาลย์ (2540:81) บทบาทของนักพัฒนา หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนผู้ปรารถนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม นักพัฒนาหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agents) โดยทั่วไปมีบทบาทที่สำคัญและทำหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. นักวิจัย (Researcher) ทำการวิจัยเชิงประยุกต์และทดลองปฏิบัติได้
2. นักการศึกษา (Educator) การสอน ฝึกอบรม นำความรู้สู่ชาวบ้าน
3. นักให้คำปรึกษา (Consultant) ความรู้วิชาการเฉพาะด้าน
4. นักจัดแจงช่วยเหลือ (Facilitator) ในการดำเนินกิจกรรม
5. นักเสริมสร้างกลุ่ม (Enabler) ช่วยในเรื่องกระบวนการกลุ่ม การติดต่อสื่อสาร
6. นักจัดตั้งกลุ่ม (Organizer) รับผิดชอบจัดการให้กิจกรรมเสร็จสิ้น
7. นักบริหารงาน (Administrator) ให้การสนับสนุนการบริหารกิจการและฝึกความเป็นผู้นำ
8. นักพัฒนาประชาสัมพันธ์ (Advocate) ประชาสัมพันธ์งาน/กิจกรรมของชาวบ้าน

กรมการพัฒนาชุมชน (2532:20) นักพัฒนาหมายถึงบุคคลภายนอกที่มีบทบาทหน้าที่ในการกระตุ้น ให้ประชาชนได้แสดงศักยภาพของตนเองออกมา และกล่าวถึงกระบวนการทำงานพัฒนาชุมชนว่ากลไกที่สำคัญคือกลไกภายในชุมชน แต่ในขณะที่องค์กรประชาชนยังไม่เข้มแข็งก็ต้องอาศัยจากบุคคลภายนอกเข้ามาช่วยเหลือในระยะแรก ๆ ซึ่งได้แก่นักพัฒนา โดยได้สรุปบทบาทของนักพัฒนาไว้ 4 บทบาท ดังนี้

1. เป็นผู้รวมกลุ่ม หมายถึง เป็นผู้กระตุ้นให้สมาชิกตื่นตัวและพัฒนากระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้ตระหนักถึงปัญหาที่ดำรงอยู่และเห็นความสำคัญที่จะเข้าร่วมแก้ไขปัญหานั้น โดยการตัดสินใจรวมกลุ่มกันเพื่อคิดค้นและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง
2. เป็นผู้ให้การศึกษา หมายถึง เป็นผู้ให้คำปรึกษาและแนะนำข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แก่สมาชิกอย่างต่อเนื่องและเพียงพอต่อการตัดสินใจของสมาชิกด้วยตนเอง รวมทั้งการให้บริการจัดฝึกอบรมความรู้ ทักษะด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่สมาชิก
3. เป็นนักวิจัย หมายถึง เป็นผู้ที่จะต้องทราบข้อมูลของชุมชนให้มากที่สุด นับแต่การศึกษาชุมชน บันทึกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ตลอดจนการประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อประชาชนและนักพัฒนาจะได้รับรู้ถึงปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานและนำมาปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

4. เป็นผู้ประสานงาน หมายถึง เป็นผู้เชื่อมประสานระหว่างประชาชนในชุมชนกับคนนอกชุมชน นับตั้งแต่เอกชน กลุ่ม องค์กรหรือรัฐบาล เพื่อนำทรัพยากรภายนอกชุมชนมาใช้ประโยชน์และเพื่อความคล่องตัวในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ภายในชุมชน

ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า บทบาท (Role) เป็นปทัสถานซึ่งให้กำหนดลำดับขั้นของบุคคล เป็นการให้ความหมายเพื่อบอกถึงลักษณะที่จำเป็นในการจัดลำดับของกลุ่มสมาชิก อาจจะเป็นในลักษณะต่าง ๆ เช่น บทบาททางเพศของเพศชายและเพศหญิง บทบาททางเครือญาติของพ่อ แม่ บุตรชายและบุตรสาว

ภัชรา คติกุล (กรมการพัฒนาชุมชน,2541:บทคัดย่อ) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังไว้ บทบาทที่ปฏิบัติจริงตามแนวคิดของ Mead(1950:270) อธิบายไว้ว่า องค์กรประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริงหรือบทบาทที่เป็นจริงนั้น จะต้องประกอบด้วย การรู้จักตนเอง พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้ ซึ่งเป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำเฉพาะอย่างเป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ และการประเมินผลการทำงานตามบทบาทด้วยตนเองและโดยบุคคลอื่น แต่ Gordon (1963:357) ให้ความหมายว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่แต่ละบุคคลกระทำจริง ตอบสนองต่อข้อกำหนดต่าง ๆ ในตำแหน่งที่เขากำลังครอบครองอยู่ โดยปกติจะมีช่องว่างที่เป็นความแตกต่างบุคคลหรือแบบแผนงานบทบาทที่เป็นจริง ซึ่งความแตกต่างนี้ Parsons (2529 : บทคัดย่อ) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันอธิบายไว้ว่า “ความแตกต่างในบทบาทที่ปฏิบัติจริง ไม่ใช่เพียงแต่เกิดจากความแตกต่างในหน้าที่ทางสังคมที่ปฏิบัติต่อ ๆ กันมา ยังเกิดจากสิ่งที่กลุ่มบุคคลตั้งขึ้นไว้แต่ละคนนำไปใช้ด้วย ถึงแม้จะเป็นภายในกลุ่มเดียวกันก็ตาม การคาดหวังอื่น ๆ ก็ไม่เป็นแบบเดียวกัน..” ในด้านบทบาทที่คาดหวัง Sill (1968:230) ให้ความเห็นว่า บทบาทที่คาดหวังเป็นการกระทำหรือคุณสมบัติต่าง ๆ ซึ่งผู้อยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ แสดงพฤติกรรมตามบทบาท ซึ่งสอดคล้องกับการคาดหวังของคนอื่น ๆ ในสังคมทั่วไป การที่จะแสดงบทบาทให้ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับความต้องการของบุคคลนั้น นอกจากนี้ในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาท Broom และ Selznick (1977:34-35) ได้จำแนกบทบาทออกเป็นลักษณะต่าง ๆ พอสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทตามอุดมคติ เป็นบทบาทที่มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งทางสังคมไว้

2. บทบาทที่ควรกระทำ หรือบทบาทความรู้สึกที่ได้รับ เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำให้หน้าที่ตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาท ตามอุดมคติทุกประการและอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลก็ได้

3. บทบาทที่กระทำจริงหรือบทบาทที่ปฏิบัติจริง เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง Murray(1968:46) ได้กล่าวถึงความคาดหวังว่าหมายถึงระดับผลงานที่บุคคลกำหนดหรือคาดหมายว่าจะได้ทำ เพื่อให้บุคคลทำงานที่ตนเคยทำและความคาดหวังนั้นเป็นระดับที่บุคคลปรารถนาจะไปให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ในการทำงานแต่ละครั้ง นอกจากนี้เขาได้กล่าวถึงบทบาทที่คาดหวังว่าหมายถึง ความคิดเห็นที่มีต่อการปฏิบัติงานของบุคคล ซึ่งอยู่ในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ดังนั้นบทบาทที่คาดหวังนั้นจะออกมาในรูปของการกระทำ ที่บุคคลคิดว่าควรทำตามสิทธิหรือหน้าที่ในตำแหน่งนั้น ๆ ที่ตนครอบครองอยู่ Sarbin(1972:546) ได้จำแนกลักษณะที่สำคัญของบทบาทออกเป็น 2 ประเภท คือ ความคาดหวังเป็นความคาดหวังของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ว่าควรจะแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับตำแหน่งนั้น อย่างไร และการแสดงบทบาท เป็นการแสดงบทบาทของบุคคลให้สอดคล้องกับบทบาทที่ถูกกำหนดไว้

ทฤษฎีทางสังคมวิทยาแนวโครงสร้างและหน้าที่ แนวคิดเกี่ยวกับ “บทบาท” ว่าเป็นรายละเอียดของพฤติกรรม ซึ่งบุคคลพึงปฏิบัติในการดำรงสถานภาพหนึ่ง ๆ ทางสังคม (Biddie,1966) และรายละเอียดของบทบาทนั้นจะมีลักษณะคงที่แน่นอนตายตัว ทฤษฎีแนวนี้จึงมุ่งสนใจไปที่เนื้อหา โครงสร้างและหน้าที่ของสถานภาพของสังคม ดังนั้นบทบาทตามแนวคิดนี้จึงหมายถึงลักษณะการกระทำของบุคคลไปตามสถานภาพที่แฝงอยู่กับสถานภาพของตนภายใต้สถานการณ์ทางสังคมหนึ่ง ๆ โดยบทบาทจะมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับสถานภาพ และบุคคลที่เป็นเจ้าของสถานภาพอันหนึ่งจะถูกคาดหวังโดยบุคคลรอบข้างให้แสดงบทบาทที่เหมาะสม

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับ “บทบาท” ของทฤษฎีแนวเชิงการปฏิสังสรรค์ทางสัญลักษณ์จะมองว่า บทบาทเป็นผลมาจากการปฏิบัติที่เป็นจริงจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างบุคคลในสังคมและบทบาทจะมีความหมายก็ต่อเมื่อมีความเกี่ยวพันกับบทบาทอื่น คือ จากการคาดทำนายความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่มากมาย (Bell,1975:18-20) ตามแนวคิดนี้บทบาทจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจำกัดรายละเอียดได้เนื่องจากว่าสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

บทบาทของนักพัฒนาชุมชน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2535:25-27) บทบาทนักพัฒนาชุมชน มีบทบาทพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์ต่าง จากผู้ปฏิบัติงานอื่น ๆ โดยทั่วไป คือ

1. เป็นกระจกเงาของชุมชน สะท้อนภาพปัญหาชุมชนให้ประชาชนตระหนักในปัญหาความต้องการของตน โดยใช้ประโยชน์จากการศึกษาข้อมูลชุมชน เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

2. เป็นกำลังใจของประชาชน กระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวและเชื่อมั่นในความรู้ ความคิดและความสามารถของตนเอง โดยใช้ประโยชน์จากการศึกษาข้อมูลประชาชน จึงจะสามารถให้กำลังใจแก่ประชาชนได้

จิตจ้านงค์ กิติกิริติ (2536:34) กล่าวถึงบทบาทนักพัฒนาที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นที่ปรึกษา (Advisor) นักพัฒนาจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้าน ไม่ใช่เป็นผู้ลงมือกระทำการพัฒนาหมู่บ้านตำบลที่รับผิดชอบ

2. เป็นนักการศึกษา (Educator) เป็นผู้ให้ความรู้แก่ประชาชน โดยเฉพาะให้ความรู้ในเรื่องของสังคมและการพัฒนาอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้เขาสามารถมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

3. เป็นนักรวมกลุ่ม (Organizer) คือ สามารถชักนำหรือจูงใจประชาชนทั้งที่มีความรู้ ความคิด ความสามารถ การศึกษาอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน ให้เกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเองได้

4. เป็นสื่อกลาง (Link) คือ เป็นตัวกลางระหว่างประชาชนกับรัฐ เพื่อให้เกิดประโยชน์ด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย คือ รัฐได้รับรู้ความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน เพื่อหาแนวทางแก้ไขเพื่อสนองความต้องการของชุมชน ส่วนฝ่ายประชาชนได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตรงตามปัญหาความต้องการของชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2532 : 10-12) กล่าวถึงบทบาทของนักพัฒนาในการทำงานตามขั้นตอนต่าง ๆ เจ้าหน้าที่มีบทบาทและเทคนิคที่สำคัญเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. บทบาทในฐานะของผู้ศึกษาเรียนรู้ (Researcher) ต้องศึกษาเรียนรู้ชุมชน เพื่อให้รู้จักจริงในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านและชุมชน เพื่อนำปัญหามาวิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไขในการทำงานกับชุมชน

2. บทบาทในฐานะผู้กระตุ้นการรวมกลุ่ม (Organizer) หลักการได้เรียนรู้สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนแล้ว นักพัฒนาควรสนับสนุนกระตุ้นจิตสำนึกให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันจนทำให้เกิดกลุ่มหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

3. บทบาทในฐานะผู้ให้การศึกษาและฝึกอบรม (Trainer) หลังจากเกิดการรวมกลุ่มแล้ว เจ้าหน้าที่จะจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับกิจกรรม การบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับกลุ่ม การพัฒนาจิตสำนึก เป็นต้น

4. บทบาทในฐานะผู้สนับสนุนเงินทุน (Financial Supporter) การดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเงินทุน เจ้าหน้าที่เป็นผู้วางแผนร่วมกับผู้นำชุมชน เพื่อจัดทำโครงการฯ

5. บทบาทในฐานะผู้ประสานงาน (Coordinator) โดยเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบหมู่บ้านจะประสานงานในระยะแรก จากนั้นจึงสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานงานมากขึ้นจนสามารถดำเนินการได้เอง การประสานงานของเจ้าหน้าที่ กระทำใน 3 ลักษณะ คือ การประสานระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน การประสานงานระหว่างกลุ่มกับโครงการ และการประสานงานระหว่างกลุ่มกับสถาบันอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนงานกลุ่ม/ชุมชน

6. บทบาทในฐานะผู้ติดตามประเมินผล (Monitor and Evaluator) ในการดำเนินงานตามกระบวนการกลุ่ม ควรมีการติดตามประเมินผลตลอดเวลาเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ การรวมกลุ่มและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องของการพัฒนาจนกลุ่มชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้

7. บทบาทในฐานะที่ปรึกษาองค์กร (Master Organization Consultant) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำและอำนวยความสะดวกให้ผู้นำหมู่บ้านต่าง ๆ พบปะแลกเปลี่ยนความรู้สึกละประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการรวมตัวเป็นองค์กรระหว่างหมู่บ้านพร้อมผนึกกำลังในการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกสูงสุดแก่ชาวบ้าน

ชินรัตน์ สมสืบ (2539:78-80) บทบาทของนักพัฒนาหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่ประสงค์จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และทำหน้าที่แสดงบทบาทต่าง ๆ ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. นักวิจัยประยุกต์ (Researcher-applied) เป็นการวิจัยที่มุ่งแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับผู้รับบริการ รูปแบบในการวิจัยมี 2 รูปแบบคือการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของปัญหาแล้วเสนอความเห็น และอีกรูปแบบหนึ่งคือ การศึกษาวิจัยด้วยตนเองแล้วเสนอแนวทางให้แก่ผู้รับบริการ

2. นักการศึกษา (Educator) บทบาทของนักการศึกษาจะเป็นแนวทางปฏิบัติที่เฉพาะเจาะจงตามที่หน่วยงานปฏิบัติได้กำหนด บทบาทของนักการศึกษาจึงเกี่ยวข้องกับ

จัดการข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและการพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ แก่ประชาชน แต่ไม่ถึงขั้นปฏิบัติงาน

3. ที่ปรึกษา (Consultant) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุนมากกว่าผู้ทำหน้าที่หลักในโครงการทางสังคม ที่ปรึกษาจะให้คำจำกัดของปัญหา วิจัยข่าวสาร กระบวนการกลุ่ม หาคำตอบในทางเลือกต่าง ๆ และวิธีทำงานที่มีประสิทธิภาพ แก่ผู้รับบริการ

4. ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) คือการทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม การช่วยเหลือบทบาทสำคัญของผู้อำนวยความสะดวก คือการมีส่วนร่วมทางอ้อมในการดำเนินการทางสังคม พยายามให้คำจำกัดความของปัญหา เป้าหมายและยุทธศาสตร์และการตัดสินใจขั้นสุดท้าย ที่สัมพันธ์กับผู้รับบริการ

5. ผู้รวมกลุ่ม (Organizer) มีบทบาทมากกว่าที่ปรึกษา เป็นผู้มีส่วนร่วมที่แข่งขันในการดำเนินงานกระบวนการทางสังคม บทบาทของเขาจะมีตั้งแต่การไม่สั่งการและไม่แทรกแซง จนกระทั่งมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

6. ผู้บริหาร (Administrator) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีตำแหน่งที่เป็นทางการในองค์กรหรือโครงการที่มีเป้าหมาย วิธีการ และกิจกรรม มีความรับผิดชอบในการดำเนินการโครงการ

กรมส่งเสริมการเกษตร (2536:10) ได้กล่าวถึงบทบาทหลักของนักพัฒนาไว้ 4 ประการ คือ

1. บทบาทผู้วิจัย เป็นบทบาทที่แสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ ในการทำงานกับเกษตรกรเริ่มตั้งแต่การศึกษาชุมชน จนกระทั่งสุดท้ายคือการประเมินผล เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งหาข้อเท็จจริง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และวางแผนการดำเนินงานพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

2. บทบาทผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ในบทบาทที่สนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยเกิดการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ โดยเป็นวิทยากรเองหรือเชิญวิทยากรที่มีความชำนาญเฉพาะด้านจากที่อื่น ๆ

3. บทบาทกระตุ้นและจัดตั้งกลุ่ม เป็นบทบาทที่กระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงปัญหาเพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาโดยระบบกลุ่ม

4. บทบาทผู้ประสานงาน เป็นบทบาทที่อำนวยความสะดวกให้คำปรึกษาเสนอแนะ และประสานงานต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยแก่เกษตรกร

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534:46-49) อธิตอธิบายกิจกรรมการพัฒนาชุมชน กล่าวว่าในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน นักพัฒนามีบทบาทที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. เป็นตัวเชื่อมโยง (Link) เป็นการเชื่อมโยงระหว่างชาวบ้านและนักวิชาการใน 3 หน้าที่ คือ นำบริการของรัฐลงสู่ประชาชนและประชาชนมาพบกับบริการของรัฐ หน้าที่ในการประสานงาน และหน้าที่ในการติดตามงาน

2. เป็นตัวร่วมปฏิบัติการ (Catalyst) นักพัฒนาต้องเป็นผู้คิดวางแผนการทำงานร่วมกับชาวบ้าน โดยทำหน้าที่เป็นตัวร่วมปฏิบัติการ 3 ประการคือ เป็นผู้วางแผนงาน เป็นตัวจัดตั้งกลุ่ม และเป็นผู้ปฏิบัติการทางวิชาการ

3. เป็นผู้ส่งเสริม (Extension worker) นักพัฒนาเป็นพนักงานส่งเสริมงานพัฒนาชุมชน มีหลักในการทำงาน 3 ประการคือ การฝึกอบรม การสาธิต และการประชาสัมพันธ์

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540 : 5-7) กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่จะทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง นอกจากจะขึ้นอยู่กับตัวชาวบ้านเองแล้ว ยังขึ้นอยู่กับ การแสดงบทบาทที่เหมาะสมของนักพัฒนาและหน่วยงานพัฒนาที่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งบทบาทของนักพัฒนาควรมีลักษณะดังนี้

1. นักพัฒนาที่เข้าไปทำงานกับองค์กรชุมชน จะต้องปรับความคิดใหม่ ไม่ใช่มององค์กรชุมชนหรือกลุ่มบุคคลเป้าหมายที่กำลังจะรวมตัวกันว่าเป็นผู้รับบริการ แต่เป็นพันธมิตรที่จะร่วมมือกันในการพัฒนา ฉะนั้นการตัดสินใจดำเนินการใด ๆ จะต้องเปิดโอกาสให้ชาวบ้านตัดสินใจด้วยตนเองอย่างอิสระ เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของเขาเอง แต่ทั้งนี้ นักพัฒนาจะต้องให้ข้อมูลทั้งในแง่บวกและลบตามที่ตนเองมีแก่ชาวบ้าน โดยไม่ปิดบัง เพื่อให้ชาวบ้านมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่ถูกต้อง

2. นักพัฒนาควรจะต้องขวนขวายหาความรู้หลายด้านใส่ตนเอง ความรู้ที่ควรมีได้แก่ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนา ทิศทางการพัฒนา กฎหมาย การเมืองท้องถิ่น ระบบการปกครอง การจัดการ ระบบเศรษฐกิจ การตลาด ระบบการเงิน ฯลฯ

3. นักพัฒนาต้องพัฒนาทักษะในการทำงานของตนเอง ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นได้แก่ ทักษะในการติดต่อสื่อสาร ทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทักษะในการฟัง ทักษะในการกระตุ้นให้คนคิดและพูดเป็น

4. นักพัฒนาต่าง ๆ ทั้งที่สังกัดหน่วยงานเดียวกันและจากหลายหน่วยงาน แต่เข้าไปทำงานในพื้นที่เดียวกัน กับกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ควรมีการประสานงานและผสมผสานงานด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และเน้นการทำงานแบบรวมพลังทวีคูณ

5. นักพัฒนาควรส่งเสริมการระดมทุน รวบรวมทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มควรเริ่มจากการระดมทุนของกลุ่มเอง การนำทรัพยากรจากภายนอก เช่น เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ เข้าไปให้กลุ่ม จะทำให้กลุ่มคล้อยตามอิทธิพลจากภายนอก จนล้ม

วัตถุประสงค์และเงื่อนไขการทำงานกลุ่มที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตของตน องค์กรชุมชนเหล่านี้จะกลายเป็นเครื่องมือของหน่วยงาน

6. นักพัฒนาจะต้องเตรียมความพร้อมของตนเอง เพื่อการจัดปรับระบบการทำงานและนโยบายของหน่วยงาน ที่บางครั้งก็เป็นอุปสรรคต่องานพัฒนาเอง รวมทั้งการที่ผู้บริหารขาดความเข้าใจในธรรมชาติของงานพัฒนา ทำให้เกิดการเร่งรัด ให้เจ้าหน้าที่ทำงานข้ามขั้นตอนการพัฒนาที่เหมาะสม หรือยึดยึดความคิดโครงการ หรือแม้แต่กฎระเบียบ วิธีการบริหารงานภายในองค์กรให้ชาวบ้านไปปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน ฉะนั้นนักพัฒนาที่ดีต้องหาทางจัดปรับหรือแก้ไข ปัญหาอุปสรรคดังกล่าว ที่จะเป็นอุปสรรคขัดขวาง มิให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ และไม่สามารถให้บริการสวัสดิการแก่ชุมชนได้

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า บทบาท คือการที่บุคคลจะปฏิบัติหรือกระทำการใด ๆ ก็ต่อเมื่อเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง และคำนึงอยู่เสมอว่าตำแหน่งเป็นเพียงเครื่องกระตุ้นให้เกิดการกระทำ ฉะนั้นบุคคลย่อมจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งที่ดำรงเสมอ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงาน หรือองค์กรจะต้องชี้แนะให้สมาชิกได้แสดงบทบาทของตนตามหน้าที่ความรับผิดชอบ และความต้องการของสังคม โดยเฉพาะต้องแสดงบทบาทให้ถูกต้องและสอดคล้องกับรู้สึกคนในสังคมอีกด้วย

บทบาทหน้าที่พัฒนากรตามวิสัยทัศน์กรมการพัฒนาชุมชน

นายจรรุพงษ์ พลเดช (2547:1-7) รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน (ผู้นำการบริหารการเปลี่ยนแปลงกรมการพัฒนาชุมชน) กล่าวว่า พัฒนาการ เป็นคำเรียกข้าราชการตำแหน่งหนึ่งในกรมการพัฒนาชุมชนที่ถือว่า เป็นจักรกลสำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดผลผลิตของงานในด้านงานพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นภารกิจหลักของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งพัฒนากรข้าราชการที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยเป็นผู้ทำงานร่วมกับประชาชน โดยตรงในระดับหมู่บ้าน มีบทบาทหน้าที่ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาหรือแก่องค์กรบริหารการพัฒนาของหมู่บ้าน ตำบล

ด้วยเหตุที่พัฒนากรเป็นข้าราชการ ซึ่งต้องทำงานกับชาวบ้านอย่างใกล้ชิด ดังนั้นบทบาทในการทำงานของพัฒนากร จึงอยู่ที่การเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้านในชนบทด้วยความรัก ความเห็นใจ ในอันที่จะช่วยเหลือชาวบ้าน พัฒนาการไม่มีอำนาจใด ๆ ตามกฎหมายที่เหนือชาวบ้าน นอกเหนือจากความรักและอุดมคติอันสูงส่งที่จะใช้ชีวิตในชนบท เพื่อที่จะร่วมมือกับชาวบ้านในอันที่จะขจัดปัญหาข้อขัดข้องที่มีอยู่ให้หมดไป ฉะนั้นพัฒนากรจึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงวิถีทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนมีความตระหนักใน

หน้าที่ความรับผิดชอบของคนที่จะดำเนินงานในหน้าที่ของตนเองให้ดี ซึ่งสรุปบทบาทของนักพัฒนาได้ 8 บทบาท ดังนี้

1. บทบาทเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง (Change agent)

เนื่องจากงานพัฒนาชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ วิธีการที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนจึงต้องทำตามแบบกึ่งเสรีกึ่งบังคับ โดยมีลักษณะการทำงานมีโครงการ มีเป้าหมายและมีกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติการที่แน่นอน เพื่อที่จะให้การพัฒนาได้เป็นไปโดยธรรมชาติ ฉะนั้นบทบาทสำคัญของพัฒนากร คือการเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลง โดยพยายามทุกวิถีทางที่จะให้หมู่บ้านชนบทได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษาและวัฒนธรรม

การที่จะเปลี่ยนแปลงได้นั้น พัฒนาการจะต้องใช้วิธีเข้าไปคลุกคลีทำตัวสนิทสนมกับชาวบ้าน เพื่อที่จะชักจูงให้ชาวบ้านเกิดความคิดริเริ่มและมองเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านตน ตลอดจนทั้งพยายามกระตุ้นเตือน ยุ หนุนให้ชาวบ้านได้ตระหนักในปัญหาเหล่านั้น และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาคือข้อขัดข้องที่เผชิญอยู่

2. บทบาทเป็นนักรวมกลุ่ม (Organizer)

การดำเนินงานพัฒนากรนั้น จำเป็นต้องมีการปฏิบัติต่อเนื่องกัน ตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งหลังจากโครงการได้เสร็จสิ้นลงแล้ว กล่าวคือ ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่การแพร่ความคิดให้แก่ประชาชน สำรวจความต้องการ วางโครงการ ดำเนินงานตามโครงการและติดตามผลการปฏิบัติตามโครงการ ซึ่งขบวนการดังกล่าวเป็นการปฏิบัติที่ต่อเนื่องกัน การทำงานของพัฒนากรนั้น ถึงจะให้ผลได้อย่างสมบูรณ์และเป็นการง่ายแล้ว จำเป็นต้องทำงานเป็นกลุ่ม การทำงานกับกลุ่มชน นอกจากจะเป็นการประหยัดเวลาแล้ว ยังเป็นผลให้งานมีประสิทธิภาพมากกว่าที่จะทำงานกับแต่ละคน ฉะนั้น พัฒนาการจึงต้องเป็นนักรวมกลุ่มที่ดี ในการที่พัฒนากรจะเป็นนักรวมกลุ่มที่ดีนั้น จะต้องรู้จักการติดต่อสร้างสรรค์ มีกลวิธีในการที่จะรวมบุคคลเข้าด้วยกัน และช่วยแนะนำชักจูงให้กลุ่มรู้จักการดำเนินงานในทางที่มีประสิทธิภาพและประหยัด เช่น ให้กลุ่มมีศิลปะในการจัดการประชุม การหันหน้าเข้าปรึกษาหารือกันในปัญหาต่าง ๆ รู้จักการติดต่อแหล่งทรัพยากร และเข้าใจในการคิดค้นแก้ปัญหา ให้มีความสามารถในการทำงานตามความมุ่งหมายให้สำเร็จภายในกำหนดเวลา แม้แต่กลุ่มที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ พัฒนาการจะต้องพยายามเข้าร่วมและชักจูงให้กลุ่มเข้ารวมกันเป็นปึกแผ่นที่มั่นคงยิ่งขึ้น โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้กลุ่มได้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด แก้ปัญหาและวิธีการทำงานแบบใหม่ การปรับปรุงกิจกรรมของชีวิตด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว ความคิดริเริ่ม ตลอดจนสมรรถภาพในการทำงานร่วมกันและปรึกษาหารือในปัญหาประจำวันเป็นต้น

การทำงานกับกลุ่มประชาชน พัฒนาการต้องมีความเชื่อมั่นในการดำเนินงานของประชาชนเหล่านั้น เข้าหาประชาชน โดยเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นคนของเขาเป็นพื้นฐาน มีใจกว้างยอมรับความคิดเห็นของประชาชนเพื่อกำหนดทิศทางการทำงานและพยายามปรับความคิดการทำงานทั้งหมดให้สอดคล้องกับภาวะนิสัย อย่าให้เกิดความรู้สึกเห็นแก่ตัวขึ้นได้ งานก็จะสำเร็จตามความมุ่งหมายของกรมการพัฒนาชุมชน

3. บทบาทผู้ให้การศึกษา (Educator)

ขบวนการพัฒนาชุมชนนั้น นอกจากเป็นการรวมกลุ่มคนแล้ว โดยลักษณะของงานพัฒนาชุมชนยังเป็นขบวนการศึกษาอยู่ตลอดเวลา ในการที่ประชาชนจะทราบว่ามีสิ่งใหม่ ๆ แนวความคิดใหม่ ๆ ที่พัฒนาการมาปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของเขา และทราบว่าเขามีความรู้สึกอย่างไร คนอื่นมีความรู้สึกอย่างไร จนสามารถวางโครงการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ย่อมจะต้องมีการติดต่อกันเป็นระยะ จนกว่างานจะสำเร็จออกมา

ในการนี้พัฒนาการจะเข้าไปกระตุ้นเตือน ชักจูง และให้แนวความคิดวิชาการใหม่ ๆ ทำให้ชาวบ้านเริ่มคิด เริ่มศึกษา เริ่มเข้าใจ เริ่มตระหนักในปัญหาต่าง ๆ ของตัวเอง และชี้ให้พวกเขาเห็นว่ามีความสามารถที่จะช่วยตัวเองได้ ซึ่งขบวนการดังกล่าวนี้ ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสังคม ต่อชีวิต และต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ และทำให้เกิดพฤติกรรมที่จะแก้ปัญหาและนำความเจริญมาสู่ตัวเองในที่สุด

4. บทบาทเป็นผู้กระตุ้นเตือนช่วย

โดยปกติประชาชนในชุมชนนั้นย่อมมีวิธีการประกอบอาชีพและวิถีทางดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นแบบฉบับของเขาเองอยู่แล้ว ตามประเพณีดั้งเดิม แต่วิธีการประกอบอาชีพและวิถีทางดำเนินชีวิตของเขามีการเปลี่ยนแปลงพัฒนากันไปอย่างช้า ๆ ตามประสบการณ์และความเปลี่ยนแปลงตามสังคม ซึ่งเป็นหลักธรรมดาไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้

การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการที่มุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงชุมชนไปทางที่ต้องการให้มีอัตราเร่งของการเปลี่ยนแปลงโดยเหมาะสม ไม่ใช่ให้เป็นไปตามยถากรรม โดยให้พัฒนาการเป็นผู้ดำเนินการใช้วิธีช่วย กระตุ้นเตือนและชักจูง เร่งเร้าให้ประชาชนในชุมชนนั้นเกิดความรู้สึกใคร่ที่จะเปลี่ยนแปลงและพยายามระดมสรรพกำลังและความช่วยเหลือจากภายนอก เพื่อช่วยเหลือประชาชนให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

5. บทบาทเป็นผู้ประสานงาน

บรรดาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชนบทนั้นย่อมจะมีแตกต่างกันไป ปัญหาบางอย่างอยู่ในความสามารถของพัฒนาการและชาวบ้าน ซึ่งพอจะแก้ไขได้ แต่ปัญหาบางอย่างเกิน

วิสัยที่พัฒนากรจะช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาดังกล่าว พัฒนากรจะต้องขอความช่วยเหลือจาก นักวิชาการ อีกทอดหนึ่ง พัฒนากรต้องทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างบริการของรัฐกับประชาชน

ในการประสานงาน พัฒนากรจำเป็นต้องคำนึงถึงภาวะพิเศษและความพร้อมของทั้งสองฝ่าย เช่น การจัดชุมนุมให้ชาวบ้านมาทดลองปลูกข้าวตัวอย่าง พัฒนากรจะต้องรู้และคำนึงอย่างลึกซึ้งรอบคอบเสียก่อนว่า เวลาใดที่ราษฎรพร้อม กล่าวคือมีเวลาว่างโดยทั่วถึงกัน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการก็พร้อมและเต็มใจที่จะมาสาธิต พัฒนากรจะต้องเข้าใจกลไกและความละเอียดอ่อนแห่งความสัมพันธ์ของบุคคลและเจ้าหน้าที่ระดับสูง คือ ระดับอำเภอ จังหวัดและกรมด้วยการติดต่อประสานงานอาจจะกระทำให้เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้แล้วแต่กรณี

การประสานงานของพัฒนากรในการปฏิบัตินั้นมีอยู่ 3 ระดับ คือ ระดับแรก เป็นการประสานงานระหว่างชาวบ้านกันเองให้ร่วมมือร่วมใจสละทรัพยากร กำลังกาย เพื่อให้โครงการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบรรลุผล ระดับสองเป็นการประสานงานระหว่างชาวบ้านผู้มีความต้องการกับเจ้าหน้าที่รัฐในด้านต่าง ๆ และระดับสาม เป็นการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของรัฐบาล เพื่อให้ได้มาซึ่งความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน

6. บทบาทเป็นตัวเชื่อม

ในการทำงานของพัฒนากรนั้น บทบาทสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งจะขาดเสียไม่ได้ก็คือ จะต้องเป็นตัวเชื่อมที่ดี พัฒนากรต้องเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับรัฐกล่าวคือ เป็นผู้นำความต้องการของประชาชนเสนอลำดับชั้น ขณะเดียวกันก็ชักนำบริการของรัฐ ตลอดจนข่าวสารต่าง ๆ จากรัฐไปสู่ประชาชน นำให้ประชาชนกับรัฐอำนวยความสะดวกซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่ที่มีความกลมกลืนสัมพันธ์กัน โดยใช้ระบบการสื่อความคิดติดต่อด้วยกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งจะอำนวยความสะดวกเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกันทั้งสองฝ่าย

7. บทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก

นอกจากการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในการติดต่อกับหน่วยราชการแล้วพัฒนากรต้องช่วยให้ความสะดวกแก่ชาวบ้านในการดำเนินงานของเขาเองในหมู่บ้าน จัดเตรียมประชาชนให้พร้อมที่จะทำงานร่วมกับนักวิชาการ การนัดหมายประชาชน การนัดหมายนักวิชาการ การช่วยเหลือนักวิชาการในการสาธิตต่าง ๆ และการช่วยเหลือประชาชนในการทำงานร่วมกัน

8. บทบาทเป็นผู้สื่อความคิดติดต่อ

พัฒนากรซึ่งเป็นข้าราชการที่ทำงานส่วนใหญ่อยู่ในหมู่บ้าน นับว่าเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าข้าราชการประเภทอื่น ฉะนั้นพัฒนากรจึงสามารถทราบได้ดีถึง

ปัญหาความต้องการของชาวบ้าน ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่และรวมถึงภาษาในท้องถิ่นด้วย การที่นักวิชาการจะสามารถเข้าถึงประชาชนได้เพียงใด หรือให้ความช่วยเหลือชาวบ้านได้ตรงกับความต้องการของเขาได้มากเพียงใดนั้น พัฒนาการย่อมมีบทบาทสำคัญ ในการที่จะสื่อความคิดระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน ซึ่งจะมีผลทำให้ชาวบ้านได้รับความช่วยเหลือสมตามความมุ่งหวัง

การทำงานของพัฒนากรที่ดำเนินงานในชนบทจะส่งผลต่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามหลักการพัฒนาชุมชนมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานของพัฒนากรเป็นสำคัญ เมื่อสามารถได้ทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบันของพัฒนากรและบทบาทหน้าที่ที่พึงปรารถนา จะทำให้พัฒนากรและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักและผนึกกำลังกันบูรณาการการทำงานให้ลุล่วงไปด้วยดี

จากบทบาททั่วไปข้างต้น นักพัฒนาจะต้องทำงานช่วยเหลือชาวบ้าน ซึ่งจะต้องทำหน้าที่อย่างน้อยดังต่อไปนี้

1. ผู้ประสานงาน นักพัฒนาจะต้องเป็นผู้นำวิชาการหรือบริการต่าง ๆ ของรัฐ หรือองค์กรพัฒนาเอกชน ไปสู่ชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายอย่างถูกต้องเหมาะสม และสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน การประสานงานนี้จะกระทำทุกส่วนและทุกระดับ ทั้งชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ผู้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมกับชาวบ้าน นักพัฒนาจะทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนและปัญหาความต้องการของชุมชนร่วมกับชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน
3. ผู้ส่งเสริมเผยแพร่ นักพัฒนาจะช่วยให้กลุ่ม องค์กรชุมชนหรือองค์กรประชาชนพัฒนาโดยการฝึกอบรมให้ความรู้ การสาธิต ทดลอง และเผยแพร่ความรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับชุมชน

ลักษณะของบทบาท

ชิตยา สุวรรณะชญ และกรมการพัฒนาชุมชน (2510:9) อธิบายเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า บทบาทเป็นลักษณะของพฤติกรรมที่ถูกกำหนดโดยฐานะตำแหน่ง และได้แบ่งบทบาทออกเป็น “บทบาทอุดมคติ หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมควรปฏิบัติ” และ “บทบาทที่ปฏิบัติจริง หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมปฏิบัติจริงโดยอธิบายว่า “บทบาทที่ปฏิบัติจริง” เป็นผลรวมของ

1. บทบาทตามอุดมคติ
2. บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง
3. อารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่
4. ปฏิกริยาของผู้ที่เกี่ยวข้อง

ทิตยา สุวรรณะชญ (2527:43) ได้สรุปฐานะตำแหน่งและบทบาททางสังคมไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. มีสถานภาพอยู่จริงในทุกสังคมและมีอยู่ก่อนที่ตัวตนจะเข้าไปครอง
2. บทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
3. วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น
4. การที่คนเรา จะทราบถึงฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้น ได้มาจากสังเกตการณ์ในสังคมนั้น ๆ
5. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้น ไม่แน่นอนเสมอว่าจะเหมือนกับพฤติกรรมจริง ๆ ของคนที่ครองฐานะตำแหน่งอื่น ๆ เพราะพฤติกรรมจริง ๆ นั้นเป็นผลของปฏิกริยาของคนที่ครองฐานะตำแหน่งที่มีต่อบทบาทที่ควรจะเป็น บุคลิกภาพของตนเองและบุคลิกภาพของผู้อื่นที่เข้ามาร่วมพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้นที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

จ้านง อติวัฒนสิทธิ และคณะ (2532:45-46) ได้แยกลักษณะของบทบาทเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. บทบาทในอุดมคติ เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับสมบูรณ์ ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้
2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไรทั้งนี้เกี่ยวกับทัศนคติค่านิยมบุคลิกภาพ ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล
3. บทบาทที่แสดงออกจริง เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าว อาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่กระทำจริง อาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติ หรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

สงวนศรี วิรัชชัย (2527:23-24) อธิบายว่า ถ้าจะพิจารณาลักษณะของบทบาทที่ปรากฏอยู่ในสังคมให้ลึกซึ้งและจะพบบทบาทอยู่หลายรูปแบบหลายลักษณะ คือ

1. บทบาทตามที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่มหรือ องค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ เช่น ข้อกำหนดที่ว่าพ่อแม่ต้องอบรมเลี้ยงดูลูก ข้าราชการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งงานโดยชอบ เป็นต้น

2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ บทบาทที่ผู้รับคาดหวังนี้มีและสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด แต่ในบางครั้งบทบาทที่เกี่ยวข้องกับคาดหวังอาจจะไม่ตรงกับบทบาทที่กำหนดก็ได้ เพราะคนบางคนอาจมีการคาดหวังมากหรือน้อยกว่าข้อกำหนดที่ตนได้รับทราบ

3. บทบาทตามอุดมคติของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่เช่นผู้บังคับบัญชาคิดว่าตนมีหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ไม่ต้องใส่ใจกับปัญหาส่วนตัวของผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนี้ บทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่งอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด และก็จะอาจจะตรงหรือไม่ตรงกับบทบาทที่ผู้รับคาดหวัง

4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น มักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาท ตามความคิดของเจ้าตัวอยู่ในตำแหน่ง แต่ก็อาจมีกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมตามการคาดหวังของผู้อื่นทั้ง ๆ ที่บทบาทนั้นไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดของตนก็ได้

5. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้ทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งโดยธรรมชาติการรับรู้ของคนเราจะมีการเลือกรับรู้ และมีการรับรู้ที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริงได้ด้วยอิทธิพลจากประสบการณ์และสถานการณ์หลายอย่าง ดังนั้น เมื่อผู้ที่อยู่ในตำแหน่งปฏิบัติบทบาท โดยแสดงพฤติกรรมแตกต่างไปจากบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่งด้วย

จิตยา สุวรรณะชญ (2527:43) ได้แบ่งบทบาทออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งของสังคมควรปฏิบัติ และ “บทบาทที่เป็นจริง” ได้กล่าวว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริงนี้เป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง อารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ปฏิบัติกิจของผู้เกี่ยวข้อง

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ สิทธิซึ่งอยู่ในขอบเขตของสถานภาพ หรือฐานะตำแหน่งทางสังคมที่บุคคลนั้นดำรงอยู่

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

ความหมายของผู้นำ

ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของนักพัฒนาชุมชน คือ นักพัฒนาชุมชนเป็นผู้รับงานตามนโยบายของรัฐ แปลงสู่ภาคปฏิบัติโดยผ่านผู้นำชุมชนสู่ประชาชน

กวี วงศ์พุม (2535: 14-15) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไว้ 5 ประการ คือ

1. ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่มเปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง
2. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากันไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดหมายที่วางไว้ แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ถือว่าเป็นผู้นำทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกกลุ่มออกทางด้วย
3. ผู้นำหมายถึงบุคคลซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกหรือยกให้เขาเป็นผู้นำของกลุ่มซึ่งเป็นไปโดยอาศัยลักษณะทางสังคมมิติของบุคคลเป็นฐาน และสามารถแสดงพฤติกรรมของผู้นำได้
4. ผู้นำหมายถึงบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะบางอย่างคือสามารถสอดแทรกอิทธิพลบางประการอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด
5. ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมความเป็นผู้นำ

บุญทัน ดอกไธสง (2535:266) ได้สรุปเกี่ยวกับผู้นำไว้ว่า ผู้นำ (Leader) หมายถึง

1. ผู้มีอิทธิพล มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ
2. เป็นผู้นำและแนะนำ เพราะผู้นำต้องคอยช่วยเหลือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามความสามารถ

3. ผู้นำไม่เพียงแต่ยืนอยู่เบื้องหลังกลุ่มที่คอยแต่วางแผนและผลักดัน แต่ผู้นำจะต้องยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่ม และนำกลุ่มปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

จากคำนิยามของผู้นำที่นักวิชาการได้ให้ไว้ข้างต้น สามารถสรุปความหมายของผู้นำได้เป็น 2 นัย คือ

1. ผู้นำ คือ บุคคลที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าในหน่วยงาน อาจโดยการแต่งตั้ง หรือโดยการได้รับเลือกตั้ง ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำโดยตำแหน่ง

2. ผู้นำ คือ บุคคลหนึ่งบุคคลใดที่มีบทบาทในการมีอิทธิพลทำให้คนอื่นปฏิบัติตามความประสงค์ของตนได้ ซึ่งผู้นำจึงไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งทางบริหาร ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำโดยบทบาทหรือผู้นำไม่เป็นทางการ

ประเภทของผู้นำ

ดิเรก ฤกษ์หรัย (2527:94) กล่าวถึงประเภทของผู้นำชุมชนที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต้องสร้างขึ้น มีอยู่ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมภาร ครูใหญ่ เป็นต้น ผู้นำที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจหรือชนชั้นสูง ได้แก่ คนที่มีฐานะทางการเงินดีหรือคนที่มีวงศ์ตระกูลดี ผู้นำที่เป็นชาวบ้านหรือผู้นำทางธรรมชาติ คือเป็นชาวบ้านธรรมดาที่เป็นหัวหน้าตามโอกาสในบางเรื่องตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น หรือเป็นคนที่มีชาวบ้านด้วยกันลงความเห็นว่า เป็นตัวแทนของคนที่ยากไร้ด้วยกัน เพราะรู้ปัญหาความต้องการที่แท้จริง

หน้าที่ผู้นำ

Kaskell (1963 อ้างใน ศิริชัย ไตรสารศรี 2539:25) กล่าวว่า หน้าที่ของผู้นำมีหลายประการคือ

1. ให้ผู้ร่วมงานสนใจ และสนใจต่อวัตถุประสงค์ขององค์การ
2. ให้ผู้ร่วมงานริเริ่มและกระตือรือร้นต่องาน
3. ให้การติดต่อสื่อสารภายในองค์กรสะดวกรวดเร็ว
4. ให้การรักษาระดับขวัญและกำลังใจไม่ให้ตกต่ำ แต่ยกระดับให้สูงขึ้น
5. ให้การร้องทุกข์ได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชัยวัฒน์ วาจาสัตย์ (2548:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “บทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังจากทัศนคติของผู้นำชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนมีทัศนคติต่อบทบาทของ

นักพัฒนาที่เป็นจริงในภาพรวมและในทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยที่ทักษะต่อบทบาทด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ บทบาทของผู้ส่งเสริม รองลงมา ได้แก่ บทบาทของผู้ประสานงาน และบทบาทของผู้สนับสนุนตามลำดับ ผู้นำชุมชนมีทักษะต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่คาดหวังในภาพรวมและในทุกด้าน อยู่ในระดับสูง โดยมีทักษะต่อบทบาทด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ บทบาทของผู้ส่งเสริม รองลงมา ได้แก่ บทบาทของผู้ประสานงานและบทบาทของผู้สนับสนุนตามลำดับ ส่วนปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาทของนักพัฒนา ได้แก่ การขาดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ มีการโยกย้าย สับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่บ่อยเกินไป เจ้าหน้าที่ยังปฏิบัติหน้าที่ไม่ค่อยเสียสละเพื่อชุมชน ไม่เข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชน การพบปะผู้นำและประชาชนน้อยไป ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การแจ้งข่าวสาร การประสานงานล่าช้าไม่ชัดเจน ทำให้งานไม่มีประสิทธิภาพ จากผลศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนมีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชนในระดับสูง แต่นักพัฒนาชุมชนยังปฏิบัติตามบทบาทได้ในระดับปานกลาง เพราะปัจจุบันภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชนเปลี่ยนไป โดยส่วนใหญ่ถูกโอนไปสู่ท้องถิ่น เมื่อภารกิจถูกถ่ายโอนไป งบประมาณก็ต้องถ่ายโอนไปด้วย

เลื่อง ศรีเหลา (2540:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล จากทักษะของผู้นำท้องถิ่นต่อการปฏิบัติงานด้านการพัฒนา ด้านสาธารณสุข ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ด้านการส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ด้านการส่งเสริมพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ด้านคุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ด้านการส่งเสริมการประกอบการ และด้านการพาณิชย์ ผลการศึกษาพบว่า บทบาทที่คาดหวังของผู้นำท้องถิ่นในภาพรวมทั้ง 8 ด้าน อยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการพาณิชย์ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทที่เป็นจริงในการปฏิบัติงานของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการพาณิชย์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนที่แตกต่างระหว่างบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริง มีระดับบรรลุผลมาก จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนา ด้านสาธารณสุข ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ด้านการส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ด้านการคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมระดับบรรลุผลปานกลาง 3 ด้าน คือ ด้านการส่งเสริมพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ด้านการส่งเสริมการประกอบอาชีพ และด้านการพาณิชย์

จารุพร เฟื่องสกุล (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคาดหวังของผู้นำชุมชนต่อบทบาทนักพัฒนาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน : พื้นที่การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต (CERCAP) ภาคใต้ พบว่า ผู้นำชุมชนมีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาในระดับมากทุกบทบาท โดยมีความคาดหวังในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ในมิติทางด้านสังคมต่อบทบาทด้านวิชาการมากที่สุด รองลงมาคือ การประสานงาน การวางแผนและการให้คำปรึกษา เมื่อให้จัดอันดับในการดำเนินงานตามบทบาทนักพัฒนาโดยการเปรียบเทียบ พบว่า ผู้นำชุมชนคาดหวังในบทบาทการศึกษาชุมชน การกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม การระดมเงินทุน/ทรัพยากร การติดตามประเมินผล การประชาสัมพันธ์ การให้ข้อมูลข่าวสาร และการเก็บรวบรวมข้อมูล มากกว่าบทบาทหลัก 4 ด้าน

สมยศ น้อมแนบ (2546:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังขององค์การบริหารส่วนตำบลในการปฏิบัติตามแผนงานตามทัศนะของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษา อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา พบว่า

1. บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวัง ของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการปฏิบัติตามแผนงาน 6 แผน ได้แก่ แผนงานพัฒนาคนและสังคม แผนงานพัฒนาเศรษฐกิจ แผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แผนงานพัฒนาแหล่งน้ำ แผนงานพัฒนาการเมืองและบริหารและแผนงานพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับสูง ยกเว้น แผนงานพัฒนาเศรษฐกิจมีการปฏิบัติจริงยังอยู่ในระดับน้อยอยู่

2. ปัจจัยที่มีความสำคัญกับบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวัง ขององค์การบริหารส่วนตำบลจากการทดสอบสมมติฐานปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทจริง ได้แก่ ตำแหน่งในองค์การบริหารส่วนตำบลเพียงปัจจัยเดียว และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทที่คาดหวัง ได้แก่ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

ชุลกิติ มะ (2541 : บทคัดย่อ) บทบาทคณะกรรมการโรงเรียนในการพัฒนาการศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาส พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีอายุในวัยกลางคน มีการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ ด้านความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายพบว่า บทบาทจริงของคณะกรรมการ โรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนในการพัฒนาการศึกษา เช่น ความไม่ชัดเจนในการแบ่งงานรับผิดชอบ จึงควรให้ผู้บริหารโรงเรียนได้ใช้ระบบคุณธรรมเข้ามา

ช่วย เพื่อแบ่งเบางานรับผิดชอบให้ชัดเจน เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม และเมื่อมอบหมายหน้าที่ รับผิดชอบแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับคณะกรรมการมากที่สุด ควรจะยอมรับและ เคารพในความคิดของคณะกรรมการที่เข้าร่วมแสดงข้อคิดเห็น และนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

วิศวะ ศะศิสมิต (2541 : บทคัดย่อ) บทบาทคณะกรรมการร่วมภาครัฐและ เอกชนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม : กรณีศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า

1. กรอ. ในระดับจังหวัด บทบาทของ กรอ. จังหวัดสมุทรปราการ ประสบ ผลสำเร็จเป็นอย่างมาก จากผลงานที่เป็นรูปธรรมของจังหวัดสมุทรปราการ โดยบทบาทของ กรอ.จังหวัดสมุทรปราการ สามารถพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมสาธารณูปโภค แก้ปัญหามลพิษและพัฒนาคุณภาพชีวิต แก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ แต่ภายหลังจาก ประเทศไทยประสบภาวะเศรษฐกิจในปี 2540 เป็นต้นมา ทำให้บทบาท กรอ. จังหวัดปัจจุบันลด บทบาทลงไปด้วย เพราะขาดเงินทุนในการสนับสนุนพัฒนา

2. คณะกรรมการที่มีระยะเวลาในการทำงานราชการและการทำงาน ภาคเอกชนน้อยกว่า 15 ปี จะมีความเห็นด้วย ในบทบาทของ กรอ.จังหวัด ในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมมากกว่าคณะกรรมการที่มีระยะเวลาในการทำงานมากกว่า 15 ปี ขึ้นไป ส่วนปัจจัยในด้านอายุ ประสบการณ์ ระดับการศึกษาของคณะกรรมการไม่มีผลต่อความเห็นใน บทบาทของ กรอ.จังหวัด ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

3. คณะกรรมการที่มีความรู้เกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนจะ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับขบวนการพัฒนา คือ การจัดทำแผนงาน ส่งเสริมสนับสนุน ภาคเอกชนในการพัฒนา และส่งเสริม สนับสนุน สถาบันทางเศรษฐกิจภาคเอกชน

อัจฉรา สังคนาคินทร์ (2546 : บทคัดย่อ) บทบาทคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐานในการจัดการศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มรามัน อำเภอรามัน จังหวัดยะลา พบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 35 ปี การศึกษาดำรงต่ำกว่าปริญญาตรี มี รายได้น้อยกว่า 100,000 บาทต่อปี ไม่ได้ดำรงตำแหน่งในฐานะผู้นำท้องถิ่น นอกจากนี้เป็น กรรมการสถานศึกษา ไม่มีบุตรหลานในสถานศึกษา ระยะเวลาอาศัยในท้องถิ่นมากกว่า 10 ปี และเคยเป็นกรรมการโรงเรียนมาก่อน

2. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อบทบาทที่เป็นจริงอยู่ในระดับมากและบทบาท ที่คาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งในภาพรวมและรายได้ ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการ สนับสนุน การติดตามประเมินผล

3. ผลการวิเคราะห์ความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรากฏผลว่าในภาพรวมประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก

4. ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทคาดหวังของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่นการดำรงตำแหน่งในฐานะผู้นำท้องถิ่น นอกจากนี้เป็นกรรมการสถานศึกษาขนาดของโรงเรียน การมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน การเคยเป็นกรรมการโรงเรียนมาก่อน

องอาจ ม่วงโกสัย (2547 : บทคัดย่อ) บทบาทคณะกรรมการประจำหน่วย เลือกตั้ง (กปน.) ศึกษากรณีเทศบาลนครเชียงราย พบว่า

1. ด้านบทบาท พบว่าผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญทุกคนมีความคาดหวังให้ คณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (กปน.) ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายเพื่อให้มีการเลือกตั้งบริสุทธิ์ ยุติธรรมมากกว่าสามในสี่ เห็นว่าบทบาทที่เป็นจริงได้ปฏิบัติตามกฎหมายเต็มที่ และมากกว่าสาม ในสี่เห็นว่าผลของการแสดงบทบาททำให้การเลือกตั้งบริสุทธิ์ยุติธรรม

2. ด้านปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการแสดงบทบาทของคณะกรรมการประจำ หน่วยเลือกตั้ง (กปน.) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมากกว่าสามในสี่ เห็นว่า ความรู้ ความเข้าใจ หลักเกณฑ์การเลือกตั้งเกี่ยวกับหลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง และหลักเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรมและความรู้ ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ ทำให้การแสดงบทบาทดีขึ้น ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญทุกคน เห็นว่าประสบการณ์ การจัดการเลือกตั้งทำให้การแสดงบทบาทดีขึ้น มากกว่าครึ่งหนึ่งเห็นว่าหาก คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ทำหน้าที่สรรหาคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (กปน.) ทำให้การแสดงบทบาทดีขึ้น ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญทุกคนเห็นว่าการประสานงานที่ดีทำให้การ แสดงบทบาทดีขึ้น

3. ด้านปัญหาอุปสรรค พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมากกว่าสามในสี่ เห็นว่า เทศบาลเป็นผู้สรรหาคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (กปน.) นั้นไม่เหมาะสม เนื่องจากมี ปัญหาความเป็นกลางทางการเมือง

4. ด้านแนวโน้มและความต้องการ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มากกว่าสามใน สี่ เห็นว่าคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (กปน.) มีแนวโน้มแสดงบทบาทให้การเลือกตั้ง บริสุทธิ์ ยุติธรรมมากขึ้นและทุกคนมีความต้องการให้จัดการเลือกตั้งให้เป็น ไปตามตัวบท กฎหมาย

จากการทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า ผลงานวิจัยดังกล่าวได้แบ่ง ประเภทของบทบาทเป็น 2 ประเภท คือ บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวัง ซึ่งบทบาทที่

เป็นจริงเป็นบทบาทที่แสดงหรือปฏิบัติออกมาให้เห็น เช่น การเป็นผู้กระตุ้นการรวมกลุ่ม การเป็นผู้ให้การศึกษา การเป็นนักวิจัย การเป็นผู้ประสานงาน การระดมเงินทุน/ทรัพยากร การติดตามประเมินผล การประชาสัมพันธ์และการให้ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ส่วนบทบาทที่คาดหวัง เป็นบทบาทที่ผู้อื่นคาดหวังว่าผู้ที่อยู่ในบทบาทนั้นจะปฏิบัติหรือเชื่อว่าเป็นบทบาทจริงที่สอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด โดยผลงานวิจัยข้างต้นจะเลือก เพศ อายุ รายได้ วุฒิการศึกษา การดำรงตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน เป็นตัวแปรอิสระ และเลือกบทบาทการปฏิบัติงานที่เป็นจริงที่คาดหวังจากผู้นำชุมชนเป็นตัวแปรตาม

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับบทบาทนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ในบทบาทที่คาดหวังจากทรศนะของผู้นำชุมชนตามปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสภาพแวดล้อม
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)

1.4 สมมติฐาน

1. บทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)จังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
2. ทรศนะของผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา เกี่ยวกับบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ตามบทบาทที่คาดหวังในด้านผู้ส่งเสริม ด้านผู้สนับสนุน และด้านผู้ประสานงาน จะมีความแตกต่างกัน ตามปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อม

1.5 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลาตามบทบาทที่คาดหวังจากทรศนะของผู้นำชุมชน
2. ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลาในบทบาทที่คาดหวัง ตามปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสภาพแวดล้อม
3. ทำให้ทราบแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานตามบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา ประกอบด้วย 8 อำเภอ (ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอรามัน อำเภอบันนังสตา อำเภอกรงปินัง อำเภอธารโต อำเภอเบตง อำเภอยะหา และอำเภอกาบัง) จำนวน 1,058 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาทัศนคติของผู้นำชุมชนที่มีต่อการปฏิบัติงานของพัฒนากรผู้ประสานงานประจำตำบล ตามบทบาทที่คาดหวัง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านผู้ส่งเสริม ด้านผู้สนับสนุน และด้านผู้ประสานงาน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

การศึกษายบทบาทนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

1. ปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่
2. ปัจจัยแวดล้อม
  - ความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน
  - การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่

บทบาทนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง ซึ่งประกอบด้วยบทบาท 3 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้ส่งเสริม ด้านผู้สนับสนุน และด้านผู้ประสานงาน

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหรือการกระทำต่าง ๆ ตามสถานภาพของบุคคล ตำแหน่ง อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของพัฒนากร ในการปฏิบัติตามบทบาทของกรมการพัฒนารัฐบาลมี 3 ด้าน ได้แก่ บทบาทด้านผู้ส่งเสริม ด้านผู้สนับสนุนและด้านผู้ประสานงาน

1. บทบาทการเป็นผู้ส่งเสริม หมายถึง บทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ในฐานะที่เป็นผู้ส่งเสริมการพัฒนา โดยการทำงานตามหลักการและกระบวนการการพัฒนารัฐบาล โดยสร้างความตระหนักให้แก่ผู้นำชุมชน ประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ ให้เห็น

ความสำคัญของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดทักษะ ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจในการทำงานและกระตุ้นให้เข้าไปตามหลักการพัฒนาชุมชน

2. บทบาทการเป็นผู้สนับสนุน หมายถึง บทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ในฐานะที่เป็นผู้สนับสนุนการพัฒนาในด้านวิชาการ แนวทางการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรประชาชนหรือกลุ่ม ในการสร้างและพัฒนาเครือข่าย การฝึกอบรมพัฒนาประชาชน เพื่อเป็นทรัพยากรของการจัดตั้งและพัฒนากลุ่ม

3. บทบาทการเป็นผู้ประสานงาน หมายถึง บทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ในฐานะที่เป็นผู้ประสานความร่วมมือระหว่าง ผู้นำ กลุ่ม องค์กรประชาชนต่าง ๆ ในการจัดระบบและให้บริการข้อมูลข่าวสาร การจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้าน ตำบล ที่เกี่ยวข้อง กับชุมชน

บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง สถานภาพปฏิบัติกิจกรรมของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร) ที่ถูกคาดหวังจากผู้นำชุมชน

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะที่มีแรงผลักดันสำหรับการรับผิดชอบและการทำงานให้เสร็จและพากเพียรในการทำให้เป้าประสงค์บรรลุ มีความกล้าเสี่ยง มีความสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา

ผู้นำที่เป็นทางการ หมายถึง ผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งและเลือกตั้งจากทางราชการ ให้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการพัฒนาสตรี อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)

ผู้นำไม่เป็นทางการ หมายถึง ผู้นำที่ได้รับการคัดสรรจากชุมชน จากผู้ดำรงตำแหน่งขององค์กรเครือข่ายของรัฐ ประกอบด้วย ประธานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ประธานกลุ่มอาชีพ ปราชญ์ชาวบ้าน และประธานกลุ่มออมทรัพย์

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดยะลา ซึ่งเป็นผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำไม่เป็นทางการ

การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เป็นการกระตุ้น ชักจูงและส่งเสริมประชาชนในชนบทให้เกิดความคิดริเริ่มและเสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม และการดูแลตนเองตามระบอบประชาธิปไตย

นักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) หมายถึง ข้าราชการกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่ปฏิบัติงานอยู่ ณ ตำบล หมู่บ้าน มีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเป็น

สำนักงาน เป็นข้าราชการที่มีหน้าที่คอยประสานงานระหว่างราชการกับประชาชนตลอดเวลา เป็นผู้ที่คอยกระตุ้น ชักจูงให้ชาวบ้านตื่นตัวเกิดความปรารถนาที่จะอยู่ดีกินดี และร่วมมือร่วมใจกัน ปรับปรุงตัวเอง ครอบครัวของตน นอกจากจะพยายามส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ทางด้านวัตถุให้เกิดขึ้นแล้ว จะต้องพยายามเปลี่ยนแปลงทัศนคติและจิตใจ ทำที่ชาวบ้าน ฉะนั้นผู้ที่ทำหน้าที่นักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)จึงต้องมีคุณสมบัติพิเศษนอกเหนือไปจากข้าราชการทั่วไปหลายประการ เพื่อจะปฏิบัติงานให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ

บทบาทของนักพัฒนาชุมชน หมายถึง ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน นักพัฒนา มีบทบาทที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างชาวบ้านและนักวิชาการใน 3 หน้าที่ คือ
  - 1.) นำบริการของรัฐลงสู่ประชาชนและประชาชนมาพบบริการของรัฐ
  - 2.) หน้าที่ในการประสานงาน
  - 3.) เป็นผู้ปฏิบัติการทางวิชาการ
2. เป็นตัวร่วมปฏิบัติการ นักพัฒนาต้องเป็นผู้คิดวางแผนการทำงานร่วมกับชาวบ้าน โดยทำหน้าที่เป็นตัวร่วมปฏิบัติการ 3 ประการ คือ เป็นผู้วางแผนงาน เป็นตัวจัดตั้งกลุ่ม และเป็นผู้ปฏิบัติการทางวิชาการ
3. เป็นผู้ส่งเสริม นักพัฒนาเป็นพนักงานส่งเสริมงานพัฒนาชุมชน มีหลักในการทำงาน 3 คือ การฝึกอบรม การสาธิต และการประชาสัมพันธ์

บทบาทของนักพัฒนาชุมชน ที่เป็นจริงในธรรมชาติของผู้นำชุมชน หมายถึง การที่ผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แสดงความคิดเห็นต่อการปฏิบัติ ตามบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร) ในที่นี้ได้แก่ บทบาทด้านผู้ส่งเสริม ด้านผู้สนับสนุน และด้านผู้ประสานงาน

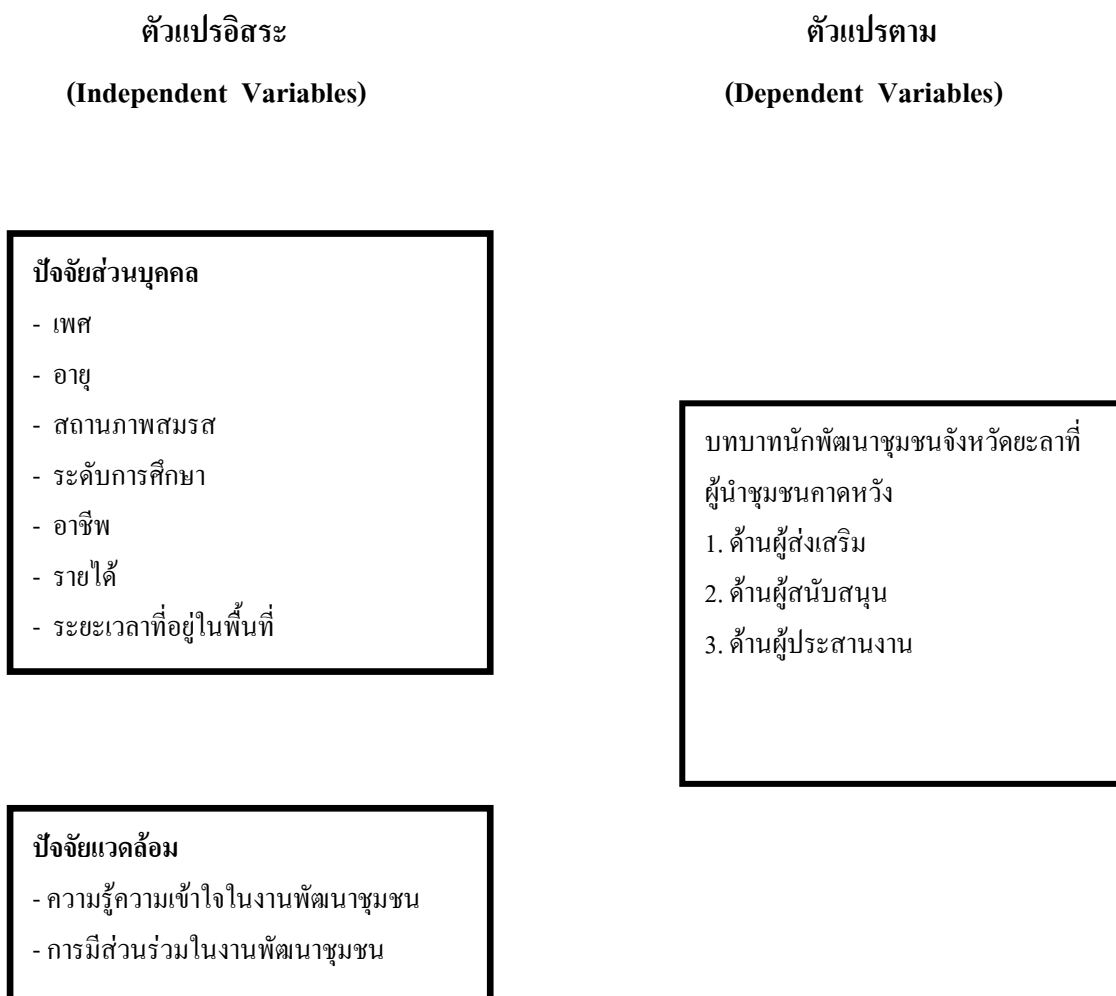
บทบาทของนักพัฒนาชุมชน ที่คาดหวังในธรรมชาติของผู้นำชุมชน หมายถึง การที่ผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการคาดหวังในบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร) ในที่นี้ได้แก่ บทบาทด้านผู้ส่งเสริม ด้านผู้สนับสนุน และด้านผู้ประสานงาน

ความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน หมายถึง ความสามารถตอบหลักการ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน การรับรู้และเข้าใจในกระบวนการสร้างสุขภาวะในชุมชน รวมทั้งความพร้อมต่อการขับเคลื่อนชุมชน

การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการ อันมีผลกระทบต่อกระบวนการขับเคลื่อนชุมชน

1.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากแนวทางเรื่องบทบาทนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง ผู้ศึกษามุ่งที่จะศึกษาว่าแนวทางใดบ้าง ที่เป็นความคาดหวังของผู้นำชุมชนในจังหวัดยะลา โดยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาบทบาทนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง เพื่อให้การศึกษาดำเนินไปอย่างเชื่อถือได้ ผู้วิจัยจึงได้วางแผนเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 2.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง วิธีการสุ่มตัวอย่าง
- 2.2 แบบแผนการวิจัย
- 2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการทางสถิติต่าง ๆ ที่ใช้

2.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือผู้นำชุมชน ซึ่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดยะลา จำนวน 8 อำเภอ 52 ตำบล และมีตำแหน่งในชุมชนดังนี้ ผู้นำชุมชน (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน), อาสาพัฒนาชุมชน(อช.)/ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน(ผู้นำอช.), คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล (กพ.สต.), ปราชญ์ชาวบ้าน , คณะกรรมการเยาวชนระดับตำบล (กยต.), คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต/คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) มีจำนวน 1,058 คน

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 290 คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้หลักการคำนวณของ Yamanae's ดังสูตรต่อไปนี้

$$N = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย N = จำนวนรวมทั้งหมดของประชากรที่ใช้ในการศึกษา

e = ความผิดพลาดที่ยอมรับได้ (โดยในการศึกษานี้กำหนดให้มีค่าเท่ากับ 0.05)

แทนค่าในสูตร

$$N = \frac{1,058}{1 + 1,058 (0.05)^2} = 290 \text{ คน}$$

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ใช้ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 290 คน

วิธีสุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi – stage Sampling) ดังนี้

(1) การสุ่มแบบเชิงชั้นตามอัตราส่วน เพื่อให้ได้กลุ่มประชากรแต่ละกลุ่ม
ใน 8 อำเภอของจังหวัดยะลาที่จะใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏผลดังนี้

ตาราง 1. จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

จังหวัด	กลุ่มผู้นำชุมชน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
ยะลา	ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.)	104	28
	กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วย ผญ./สารวัตรกำนัน	347	96
	ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล (ศอช.ต.)	52	14
	ประธานคณะกรรมการเยาวชนระดับตำบล (กยต.)	52	14
	ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล (กพ.สต.)	52	14
	นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (นายก อบต.)	52	14
	ประธาน/รองประธานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	347	96
	ปราชญ์ชาวบ้าน	52	14
		1,058	290

ตาราง 2. จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยแต่ละอำเภอ

จังหวัด	อำเภอ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
ยะลา	เมืองยะลา	195	53
	เบตง	92	25
	ธารโต	102	27
	บันนังสตา	123	32
	กรงปินัง	74	19
	รามัน	275	76
	ยะหา	147	42
	กาบัง	50	16
		1,058	290

(2) ในแต่ละระดับชั้นของกลุ่มผู้นำชุมชนทำการสุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling)

2.2 แบบแผนการวิจัย

การศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาบทบาทนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง โดยหาระดับบทบาทนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง และหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยของผู้นำชุมชนที่มีต่อระดับบทบาทความคาดหวังของนักพัฒนาชุมชน สามารถทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดระเบียบวิธีการศึกษาตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม (Field Survey) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้แก่ผู้นำชุมชนที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดยะลาตามวัตถุประสงค์การวิจัย

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัย โดยได้มาจากบทความ เอกสาร ตำราทางวิชาการ รายงานการวิจัยเอกสารทางราชการ ตลอดจนสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งได้สร้างแบบสอบถามขึ้นมา โดยการศึกษาจากแนวคิดทฤษฎี และได้ดัดแปลงแบบสอบถามจากงานวิจัยท่านอื่นที่ได้ศึกษาไว้แล้ว ที่มีลักษณะ กรอบแนวคิดใกล้เคียงกันนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล เพศ อายุ สถานภาพ สมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้ ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นแบบสอบถามสำรวจรายการ (Check list) มีคำถาม 7 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบทดสอบเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน โดยมีลักษณะของข้อคำถามแบบเลือกตอบ 2 ตัวเลือก (Multiple Choice) จำนวน 10 ข้อ โดยถือเกณฑ์ตัดสินการให้คะแนน ดังนี้

ตอบคำถามถูกต้อง	ให้	1	คะแนน
ตอบคำถามผิด	ให้	0	คะแนน

เกณฑ์ที่ใช้ในการจัดระดับความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ หลักการ และวิธีดำเนินงาน กำหนดค่าเฉลี่ยผลรวมเป็น 3 ช่วง ซึ่งแต่ละช่วงจะมีความหมาย ดังนี้

1. ช่วงคะแนน 0.0-0.33 คะแนน ความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับน้อย
2. ช่วงคะแนน 0.34-0.66 คะแนน ความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง
3. ช่วงคะแนน 0.67-1.00 คะแนน ความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วยด้านร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ ประเมินผล มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 20 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ข้อความคิดเชิงบวก (Positive Statement) กำหนดให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้	5	คะแนน
มาก	ให้	4	คะแนน
ปานกลาง	ให้	3	คะแนน
น้อย	ให้	2	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

เกณฑ์ที่ใช้ในการจัดระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกของกลุ่มผู้นำชุมชน กำหนดค่าเฉลี่ยผลรวมเป็น 3 ช่วง ซึ่งแต่ละช่วงจะมีความหมาย ดังนี้

1. ช่วงคะแนน 1.00-2.33 คะแนนอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมน้อย
2. ช่วงคะแนน 2.34-3.67 คะแนนอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง
3. ช่วงคะแนน 3.68-5.00 คะแนนอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

วิธีการคำนวณคะแนน

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{3} = 1.33 \quad \text{คะแนนแต่ละช่วงจึงมีค่าดังนี้}$$

1. การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย 1.00 – 2.33 คะแนน
2. การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง 2.34 – 3.67 คะแนน
3. การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก 3.68 – 5.00 คะแนน

ตอนที่ 4 ระดับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อบทบาทของพัฒนากรใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้าน การส่งเสริม ด้านการสนับสนุนและด้านการประสานงาน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 20 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ข้อความคิดเชิงบวก (Positive Statement) กำหนดให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้	5	คะแนน
มาก	ให้	4	คะแนน
ปานกลาง	ให้	3	คะแนน
น้อย	ให้	2	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

เกณฑ์ที่ใช้ในการจัดระดับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อบทบาทของพัฒนากร กำหนดค่าเฉลี่ยผลรวมเป็น 3 ช่วง ซึ่งแต่ละช่วงจะมีความหมาย ดังนี้

1. ช่วงคะแนน 1.00-2.33 คะแนนอยู่ในบทบาทระดับน้อย
2. ช่วงคะแนน 2.34-3.67 คะแนนอยู่ในบทบาทระดับปานกลาง
3. ช่วงคะแนน 3.68-5.00 คะแนนอยู่ในบทบาทระดับมาก

วิธีการคำนวณคะแนน

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{3} = 1.33 \quad \text{คะแนนแต่ละช่วงจึงมีค่าดังนี้}$$

1. บทบาทของพัฒนากรอยู่ในระดับน้อย 1.00 – 2.33 คะแนน
2. บทบาทของพัฒนากรอยู่ในระดับปานกลาง 2.34 – 3.67 คะแนน
3. บทบาทของพัฒนากรอยู่ในระดับมาก 3.68 – 5.00 คะแนน

ตอนที่ 5 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นสำหรับการศึกษาวิจัย ไปทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น ดังนี้

1. การทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ไปเสนอกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาในเบื้องต้น และได้ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ของข้อคำถามแต่ละข้อว่าตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้หรือไม่ หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป

2. หากความเชื่อมั่น (Reliability) โดยผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (tryout) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะวิจัย จำนวน 30 คน หลังจาก

นั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัก (Cronbach Alpha coefficient) (อ้างถึงใน กัลยา วาณิชย์บัญชา, 2551, หน้า 445) ซึ่งค่าแอลฟาที่ได้แสดงถึงระดับความคงที่ของแบบสอบถามโดยมีค่าระหว่าง $0 < \alpha < 1$ ถ้ามีค่าใกล้เคียงกับ 1 มาก แสดงว่า มีความเชื่อมั่นมาก

ในการตรวจสอบหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ เพื่อให้ได้ความถูกต้อง จึงนำไปตรวจสอบในเบื้องต้น และผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามเพื่อการทดสอบ จำนวน 30 ชุด กับผู้นำชุมชนในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถาม 30 ชุด ไปวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ของครอนบัก (Cronbach Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.965 (ภาคผนวก)

3. แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์จะนำมาให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการทางสถิติต่างๆ ที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติขั้นพื้นฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ SPSS (Statistical Product and Service Solutions) for Windows Version 16.0 เพื่อวิเคราะห์ค่าสถิติดังนี้

1. สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics Method) ประกอบด้วย ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean $\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) S.D. ใช้สำหรับเปรียบเทียบเพื่อดูการกระจายของตัวแปร และเพื่อนำเสนอข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหมวดหมู่ของตัวแปร

2. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics Method) ประกอบด้วยการทดสอบแบบสมมติฐานทางสถิติได้แก่แบบ t-test และแบบ F-test

3. แบบสอบถามตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะ ในด้านความรู้ความเข้าใจงานพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน บทบาทนักพัฒนาชุมชนด้านส่งเสริม ด้านสนับสนุน ด้านผู้ประสานงาน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด (Open End) สรุปและเรียบเรียงข้อเสนอแนะต่างๆ นำเสนอเป็นความเรียง

บทที่ 3

ผลการวิจัย

ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอผลการวิจัย พร้อมทั้งการแปลความผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล จากการรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม เกี่ยวกับบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 290 คน ซึ่งตอบแบบสอบถามคืนมา 290 ชุด (คิดเป็นร้อยละ 100) ตามวิธีการทางสถิติและนำเสนอผลการวิเคราะห์ที่ได้มาสรุปเพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชนในจังหวัดยะลา
2. ความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนในจังหวัดยะลา
3. การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน
4. บทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง
5. ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้นำชุมชน

3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตาราง 3. ข้อมูลส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้โดยรวม(บาท/เดือน) ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n=290)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	168	57.90
หญิง	122	42.10
2. อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	78	26.90
30 - 50 ปี	177	61.00
51 ปีขึ้นไป	35	12.10
3. สถานภาพ		
โสด	90	31.00
สมรส	176	60.70
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	24	8.30

ตาราง 3. (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n =290)	ร้อยละ
4. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	52	17.90
มัธยม/ปวช./ปวส.	167	57.60
ปริญญาตรี	66	22.80
สูงกว่าปริญญาตรี	5	1.70
5. อาชีพหลัก		
รับจ้าง	87	30.00
ค้าขาย	49	16.90
เกษตรกร	154	53.10
6. รายได้โดยรวม		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	34	11.70
5,000 – 10,000 บาท	188	64.80
10,001 บาทขึ้นไป	68	23.40
7. ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่		
ต่ำกว่า 10 ปี	44	15.20
10 – 20 ปี	131	45.20
มากกว่า 20 ปี	115	39.70

จากตาราง 3. ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 290 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีจำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 57.90 เป็นเพศหญิง มีจำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 42.10

มีอายุระหว่าง 30 – 50 ปี มากที่สุด จำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 61.00 รองลงมา เป็นกลุ่มอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 26.90 และน้อยที่สุดเป็นกลุ่มอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 12.10

สถานภาพที่มากที่สุดสมรส จำนวน 176 คนคิดเป็นร้อยละ 60.70 รองลงมา มีสถานภาพโสดจำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 31.00 และมีสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ น้อยที่สุดจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 8.30

การศึกษาส่วนใหญ่ระดับมัธยม/ปวช./ปวส. มีจำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 57.60 รองลงมามีระดับปริญญาตรี มีจำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 22.80 ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 17.90 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี มีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.70

อาชีพหลักเกษตรกรรมมากที่สุด จำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 53.10 รองลงมาอาชีพรับจ้าง จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 และน้อยที่สุดอาชีพค้าขาย จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 16.90

ส่วนใหญ่มีรายได้ตั้งแต่ 5,000-10,000 บาท จำนวน 188 คน คิดเป็นร้อยละ 64.80 รองลงมามีรายได้ 10,001 บาทขึ้นไป จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 23.40 และน้อยที่สุดรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 11.70

และพบว่าส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างอยู่ในพื้นที่ 10 – 20 ปี จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 45.20 รองลงมาอยู่ในพื้นที่ มากกว่า 20 ปี จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 39.70 และน้อยที่สุดอยู่ในพื้นที่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 15.20

3.2 วิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน

ตาราง 4. ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน ของผู้นำชุมชนในจังหวัดยะลา

ข้อความ	ความรู้ความเข้าใจ		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
	ถูก	ผิด			
1. ชุมชนแต่ละชุมชนมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดทิศทางที่ชุมชนต้องการได้	268 (92.4)	22 (7.6)	0.92	0.26	มาก
2. การวางแผน/โครงการในชุมชน เป็นการกำหนดโดยหน่วยงานราชการ	144 (49.7)	146 (50.3)	0.50	0.50	ปานกลาง
3. สมาชิกชุมชนทุกคนมีพลังในความเป็นผู้นำและความคิดใหม่ ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ภายในตัว	200 (69.0)	90 (31.0)	0.69	0.46	มาก
4. การพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการพัฒนา โดยกลุ่มผู้มีอำนาจในชุมชน	175 (60.3)	115 (39.7)	0.60	0.49	ปานกลาง

ข้อความ	ความรู้ความเข้าใจ		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
	ถูก	ผิด			
5. การพัฒนาชุมชนเชื่อว่าคนทุกคนปรารถนาต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม	267 (92.1)	23 (7.9)	0.92	0.27	มาก
6. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชน	244 (84.1)	46 (15.9)	0.84	0.36	มาก
7. การพัฒนาชุมชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของงบประมาณที่จะได้รับการจัดสรร	92 (31.7)	198 (68.3)	0.32	0.46	น้อย
8. การทำงานพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันทำ	260 (89.7)	30 (10.3)	0.90	0.30	มาก
9. กองทุนหมู่บ้านฯ(กทบ.) เป็นเงินทุนที่ชุมชนสามารถนำไปพัฒนาชุมชนได้ โดยไม่ต้องส่งคืน	205 (70.7)	85 (29.3)	0.71	0.45	มาก
10. การแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการคิดหาวิธีการเพื่อช่วยเหลือชุมชน	104 (35.9)	186 (64.1)	0.36	0.48	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม			0.67	0.17	มาก

จากตาราง 4. พบว่าระดับความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำ พบว่าข้อที่มีระดับความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากันจำนวน 2 ข้อ คือข้อ 1 ชุมชนแต่ละชุมชนมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดทิศทางที่ชุมชนต้องการได้ และข้อ 5 การพัฒนาชุมชนเชื่อว่าคนทุกคนปรารถนาต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม ($\bar{X} = 0.92$) (S.D. = 0.26และ0.27) และน้อยที่สุดคือข้อ 7 การพัฒนาชุมชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของงบประมาณที่จะได้รับการจัดสรร ($\bar{X} = 0.32$) (S.D. = 0.46)

3.3 วิเคราะห์ระดับความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน

ตาราง 5. ระดับความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน

ระดับความรู้ความเข้าใจ	n=290	ร้อยละ
ระดับน้อย	15	5.20
ระดับปานกลาง	109	37.60
ระดับมาก	166	57.20

จากตาราง 5. พบว่าระดับความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำ พบว่าข้อที่มีระดับความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 57.20 รองลงมาในระดับปานกลาง จำนวน 109 คน ร้อยละ 37.60 และระดับน้อย จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 5.20

3.4 วิเคราะห์การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน

ตาราง 6. ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน(ด้านร่วมคิด)

ข้อความ(ด้านร่วมคิด)	การมีส่วนร่วม (n=290)		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D	
1. ท่านเสนอข้อคิดเห็นปัญหาต่าง ๆ ในหมู่บ้าน	3.54	0.89	ปานกลาง
2. ท่านนำข้อคิดเห็นเสนอในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน	3.56	0.84	ปานกลาง
3. ท่านเสนอข้อมูลต่างๆ ในชุมชนเสนอต่อเวทีประชาคม	3.57	0.96	ปานกลาง
4. ท่านได้พูดคุยกับผู้นำชุมชน/กลุ่มองค์กรในเวลาว่างเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชน	3.56	0.97	ปานกลาง
5. ท่านเคยประชุมเสนอความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่รัฐในการพัฒนาชุมชน	3.52	0.96	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.55	0.78	ปานกลาง

จากตาราง 6. พบว่าการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำ พบว่าข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วม(ด้านร่วมคิด)มากที่สุด คือข้อ 3. ท่านเสนอข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชนเสนอต่อเวทีประชาคม ($\bar{X} = 3.57$ S.D = 0.96) รองลงมา ข้อ 4. ท่านได้พูดคุยกับผู้นำชุมชน/กลุ่มองค์กรในเวลาว่างเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชน ($\bar{X} = 3.56$ S.D = 0.97) และน้อยที่สุดคือข้อ 5. ท่านเคยประชุมเสนอความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่รัฐในการพัฒนาชุมชน ($\bar{X} = 3.52$) (SD = 0.96)

ตาราง 7. ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน (ด้านร่วม
 ตัดสินใจ)

ข้อความ(ด้านร่วมตัดสินใจ)	การมีส่วนร่วม (n=290)		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D	
6. ท่านเคยสนับสนุนหรือคัดค้านแผนงานกิจกรรม/โครงการ หมู่บ้าน	3.33	1.09	ปานกลาง
7. ท่านเคยคัดเลือกตัวแทนหรือคณะกรรมการต่าง ๆ ในกลุ่ม องค์กรชุมชน	3.53	.98	ปานกลาง
8. ท่านเข้าร่วมประชุมเพื่อออกกฎระเบียบของหมู่บ้าน	3.48	1.06	ปานกลาง
9. ท่านเคยร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน	3.41	.97	ปานกลาง
10. ท่านเคยเข้าประชุมเพื่อพิจารณาแผนพัฒนาขององค์การบริหาร ส่วนตำบล(อบต.)	3.29	1.09	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.40	.86	ปานกลาง

จากตาราง 7. พบว่าการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำ พบว่าข้อที่มีระดับ
 การมีส่วนร่วม(ด้านร่วมตัดสินใจ)มากที่สุด คือข้อ 7. ท่านเคยคัดเลือกตัวแทนหรือ
 คณะกรรมการต่าง ๆ ในกลุ่มองค์กรชุมชน ($\bar{X} = 3.53$ S.D = 0.98) รองลงมา ข้อ 8. ท่านเข้าร่วม
 ประชุมเพื่อออกกฎระเบียบของหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.48$ S.D = 1.06) และน้อยที่สุดคือข้อ 10. ท่านเคยเข้า
 ประชุมเพื่อพิจารณาแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ($\bar{X} = 3.29$) (SD = 1.09)

ตาราง 8. ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน (ด้านร่วมดำเนินการ)

ข้อความ(ด้านร่วมดำเนินการ)	การมีส่วนร่วม (n=290)		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D	
11. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นมา	3.73	0.98	มาก
12. ท่านร่วมจัดเก็บข้อมูลชุมชนเช่น จปฐ. กชช.2 เป็นต้น	3.48	1.07	ปานกลาง
13. ท่านเคยเสียสละเงินสมทบทุนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน	3.56	0.95	ปานกลาง
14. ท่านเคยเข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือกรรมการของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน	3.58	0.89	ปานกลาง
15. ท่านเป็นผู้ดำเนินการริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน	3.36	0.96	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.54	0.79	ปานกลาง

จากตาราง 8 พบว่าการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำ พบว่าข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วม(ด้านร่วมดำเนินการ)มากที่สุด คือข้อ 11. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นมา ($\bar{X} = 3.73$ S.D = 0.98) รองลงมา ข้อ 14. ท่านเคยเข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือกรรมการของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน ($\bar{X} = 3.58$ S.D = 0.89) และน้อยที่สุดคือข้อ 15. ท่านเป็นผู้ดำเนินการริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ($\bar{X} = 3.36$) (SD = 0.96)

ตาราง 9. ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน (ด้านร่วมตรวจสอบ)

ข้อความ(ด้านร่วมตรวจสอบ)	การมีส่วนร่วม (n=290)		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D	
16. ท่านเคยสอบถามความก้าวหน้าของกิจกรรมโครงการในหมู่บ้านจากผู้รับผิดชอบ	3.88	.73	มาก
17. ท่านสังเกตความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน	3.63	.76	ปานกลาง
18. ท่านเคยชี้แนะข้อบกพร่องหรือเสนอแนะต่อคณะกรรมการผู้รับผิดชอบกิจกรรมในชุมชน	3.19	.85	ปานกลาง
19. ท่านเคยสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกที่มีต่อกิจกรรมโครงการในชุมชน	3.50	.86	ปานกลาง
20. ท่านเคยสังเกตกิจกรรมโครงการในชุมชนถึงความคุ้มค่าและไม่คุ้มค่า ต่อการดำเนินงาน	3.02	.96	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.44	.75	ปานกลาง

จากตาราง 9.พบว่าการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำ พบว่าข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วม(ด้านร่วมตรวจสอบ)มากที่สุด คือข้อ 16. ท่านเคยสอบถามความก้าวหน้าของกิจกรรมโครงการในหมู่บ้านจากผู้รับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.88$ S.D = 0.73) รองลงมา 17. ท่านสังเกตความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ($\bar{X} = 3.63$ S.D = 0.76) และน้อยที่สุดคือข้อ 20. ท่านเคยสังเกตกิจกรรมโครงการในชุมชนถึงความคุ้มค่าและไม่คุ้มค่า ต่อการดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.02$) (SD = 0.96)

3.5 วิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน

ตาราง 10. ระดับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน

ระดับการมีส่วนร่วม	n=290	ร้อยละ
ระดับน้อย	19	6.60
ระดับปานกลาง	129	44.50
ระดับมาก	142	49.00

$$\bar{X} = 2.42 \quad S.D = 0.61$$

$$\text{Min} = 1 \quad \text{Max} = 3$$

จากตาราง 10. พบว่าระดับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำ พบว่าส่วนใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 49.00 รองลงมาในระดับปานกลาง จำนวน 129 คน ร้อยละ 44.50 และระดับน้อย จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 6.60

3.6 วิเคราะห์บทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง

ตาราง 11. ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง (ด้านการส่งเสริม)

ข้อความ(ด้านการส่งเสริม)	บทบาทของ นักพัฒนาฯ(n=290)		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D	
1. พัฒนาการพูดคุยกับประชาชนในพื้นที่อย่างไม่เป็นทางการ	3.34	0.93	ปานกลาง
2. พัฒนาการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักคุณค่าการทำงานตามกระบวนการงานพัฒนาชุมชน	3.58	0.87	ปานกลาง
3. พัฒนาการมีการประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชน	3.60	0.90	ปานกลาง
4. พัฒนาการใช้สื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานพัฒนาชุมชนกับประชาชน	3.57	0.87	ปานกลาง
5. พัฒนาการมีการจัดนิทรรศการป้ายประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชน	3.44	0.95	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.51	0.75	ปานกลาง

จากตาราง 11.พบว่าบทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวังด้านการส่งเสริม ข้อที่มีระดับคาดหวังมากที่สุด คือข้อ 3. พัฒนาการมีการประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชน ($\bar{X} = 3.60$ S.D = 0.90) รองลงมา ข้อ 2. พัฒนาการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักคุณค่าการทำงานตามกระบวนการงานพัฒนาชุมชน ($\bar{X} = 3.58$ S.D = 0.87) และน้อยที่สุดคือข้อ 1. พัฒนาการพูดคุยกับประชาชนในพื้นที่อย่างไม่เป็นทางการ ($\bar{X} = 3.34$) (SD = 0.93)

ตาราง 12. ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง (ด้านการสนับสนุน)

ข้อความ(ด้านการสนับสนุน)	บทบาทของ นักพัฒนาฯ(n=290)		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D	
6. พัฒนาการมีการสนับสนุนในการจัดการความรู้ ภูมิปัญญา ของชุมชน	3.48	0.90	ปานกลาง
7. พัฒนาการมีการสนับสนุนในการดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ชุมชน เช่น จปฐ. กชช.2ค	3.81	1.06	มาก
8. พัฒนาการมีการสนับสนุนแนวทางการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	3.70	0.95	มาก
9. พัฒนาการมีการจัดหาวิทยากรจากภายนอก เพื่อให้ความรู้ในการ พัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน	3.44	0.93	ปานกลาง
10. พัฒนาการจัดหาความรู้ใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยนกับชุมชนผ่านเวที ประชาคมเสมอ	3.53	0.87	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.59	0.81	ปานกลาง

จากตาราง 12. พบว่าบทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวังด้านการสนับสนุน ข้อที่มีระดับคาดหวังมากที่สุด คือข้อ 7. พัฒนาการมีการสนับสนุนในการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลชุมชน เช่น จปฐ. กชช.2ค ($\bar{X} = 3.81$ S.D = 1.06) รองลงมา ข้อ 8. พัฒนาการมีการสนับสนุนแนวทางการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 3.70$ S.D = 0.95) และน้อยที่สุดคือข้อ 9. พัฒนาการมีการจัดหาวิทยากรจากภายนอก เพื่อให้ความรู้ในการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน ($\bar{X} = 3.44$) (SD = 0.93)

ตาราง 13. ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง (ด้านการประสานงาน)

ข้อความ(ด้านการประสานงาน)	บทบาทของ นักพัฒนาฯ(n=290)		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D	
11. พัฒนาการมีการประสานงานกับทีมงานผู้นำชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน	3.61	0.87	ปานกลาง
12. พัฒนาการมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับผู้นำชุมชน	3.71	0.98	มาก
13. พัฒนาการมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคเอกชนกับผู้นำชุมชน	3.53	0.90	ปานกลาง
14. พัฒนาการมีการประสานงานเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน	3.49	0.89	ปานกลาง
15. พัฒนาการมีการประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการดำเนินกิจกรรมตามแผนชุมชน	3.62	0.80	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.59	0.76	ปานกลาง

จากตาราง 13. พบว่าบทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวังด้านการประสานงาน ข้อที่มีระดับคาดหวังมากที่สุด คือข้อ 12. พัฒนาการมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับผู้นำชุมชน ($\bar{X} = 3.71$ S.D = 0.98) รองลงมา ข้อ 15. พัฒนาการมีการประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการดำเนินกิจกรรมตามแผนชุมชน ($\bar{X} = 3.62$ S.D = 0.80) และน้อยที่สุดคือ ข้อ 14. พัฒนาการมีการประสานงานเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ($\bar{X} = 3.49$) (SD = 0.89)

3.7 วิเคราะห์ระดับบทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง

ตาราง 14. ระดับบทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง

ระดับบทบาทของนักพัฒนา ชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง	n=290	ร้อยละ
ระดับน้อย	19	6.60
ระดับปานกลาง	120	41.40
ระดับมาก	151	52.10

$$\bar{X} = 2.46 \quad S.D = 0.61$$

$$\text{Min} = 1 \quad \text{Max} = 3$$

จากตาราง 14. พบว่าระดับบทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง ส่วนใหญ่มีระดับการคาดหวังในบทบาทของนักพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 52.10 รองลงมาในระดับปานกลาง จำนวน 120 คน ร้อยละ 41.40 และระดับน้อย จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 6.60

ตาราง 15. เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร)

ปัจจัยส่วนบุคคล	n	$\bar{X}$	SD	t/F	p-value	เปรียบเทียบรายคู่
1. เพศ				t = 0.205	0.838	
ชาย	168	3.57	0.70			
หญิง	122	3.55	0.76			
2. อายุ				F = 6.940	0.001	30-50ปีกับ51ปีขึ้นไป
ต่ำกว่า 30 ปี	78	3.52	0.72			ขึ้นไป
30 - 50 ปี	177	3.66	0.71			
51 ปีขึ้นไป	35	3.17	0.69			
3. สถานภาพ				F = 12.527	0.000	โสดกับหม้ายๆ และสมรสกับหม้ายๆ
โสด	90	3.55	0.77			
สมรส	176	3.66	0.62			
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	24	2.90	0.90			
4. ระดับการศึกษา				F = 9.799	0.000	ประถมฯกับมัธยมฯและปริญญาตรีกับประถมฯ
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	52	3.10	0.68			
มัธยม/ปวช./ปวส.	167	3.67	0.69			
ปริญญาตรี	66	3.63	0.71			
สูงกว่าปริญญาตรี	5	3.96	0.54			
5. อาชีพหลัก				F = 6.090	0.003	ค้าขายกับเกษตรกร
รับจ้าง	87	3.51	0.72			
ค้าขาย	49	3.28	0.82			
เกษตรกร	154	3.68	0.67			
6. รายได้โดยรวม บาท/เดือน				F = 1.764	0.173	ต่ำกว่า10ปีกับ10-20ปี, 10-20 ปีกับมากกว่า 20 ปี
ต่ำกว่า 5,000 บาท	34	3.34	0.71			
5,000 – 10,000 บาท	188	3.59	0.76			
10,001 บาทขึ้นไป	68	3.59	0.59			
7. ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่				F = 20.186	0.000	มากกว่า20ปีกับต่ำกว่า10ปี
ต่ำกว่า 10 ปี	44	3.04	0.65			
10 – 20 ปี	131	3.79	0.67			
มากกว่า 20 ปี	115	3.51	0.70			

จากตาราง 15. ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 290 คน พบว่า

จำแนกตามตัวแปรเพศ พบว่า เพศชาย จำนวน 168 คน มีค่าเฉลี่ย 3.57 และเพศหญิง จำนวน 122 คน มีค่าเฉลี่ย 3.55 ซึ่งเพศชายมีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร) อยู่ในระดับปานกลาง

จำแนกตามตัวแปรอายุ พบว่า กลุ่มอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 78 คน มีค่าเฉลี่ย 3.52 กลุ่มอายุระหว่าง 30-50 ปี จำนวน 177 คน มีค่าเฉลี่ย 3.66 กลุ่มอายุ 51 ปี ขึ้นไป จำนวน 35 คน มีค่าเฉลี่ย 3.17 ซึ่งกลุ่มอายุดังกล่าวมีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) อยู่ในระดับปานกลาง

จำนวนตามตัวแปรสถานภาพ พบว่าสถานภาพโสด จำนวน 90 คนมีค่าเฉลี่ย 3.55 สถานภาพสมรส จำนวน 176 คน มีค่าเฉลี่ย 3.66 และสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ จำนวน 24 คน มีค่าเฉลี่ย 2.90 ซึ่งทั้งกลุ่ม สถานภาพโสด สมรส และหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ มีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) อยู่ในระดับปานกลาง

จำนวนตามตัวแปรระดับการศึกษา พบว่าประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีจำนวน 52 คน มีค่าเฉลี่ย 3.10 มัธยมศึกษา/ปวช./ปวส. จำนวน 167 คน มีค่าเฉลี่ย 3.67 ปริญญาตรี จำนวน 66 คน มีค่าเฉลี่ย 3.63 ซึ่งกลุ่มระดับการศึกษาดังกล่าวมีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร) อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 5 คน มีค่าเฉลี่ย 3.96 มีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)อยู่ในระดับมาก

จำนวนตามตัวแปรอาชีพหลัก พบว่าอาชีพรับจ้าง มีจำนวน 87 คน มีค่าเฉลี่ย 3.51 อาชีพค้าขาย มีจำนวน 49 คน มีค่าเฉลี่ย 3.28 ซึ่งกลุ่มอาชีพดังกล่าวมีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนอาชีพเกษตรกร มีจำนวน 154 คน มีค่าเฉลี่ย 3.68 มีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) อยู่ในระดับมาก

จำนวนตามตัวแปรรายได้โดยรวม พบว่ารายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวน 34 คน มีค่าเฉลี่ย 3.34 รายได้ 5,000 – 10,000 บาท มีจำนวน 188 คน มีค่าเฉลี่ย 3.59 และรายได้10,001 บาทขึ้นไป มีจำนวน 68 คน มีค่าเฉลี่ย 3.59 ซึ่งกลุ่มรายได้ดังกล่าว มีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) อยู่ในระดับปานกลาง

จำนวนตามตัวแปรระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ พบว่าต่ำกว่า 10 ปี มีจำนวน 44 คน มีค่าเฉลี่ย 3.04 และมากกว่า 20 ปี มีจำนวน 115 คน มีค่าเฉลี่ย 3.51 ซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ 10 – 20 ปี มีจำนวน 131 คน มีค่าเฉลี่ย 3.79 มีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) อยู่ในระดับมาก

ผลการเปรียบเทียบ ความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ของ ผู้นำชุมชนจังหวัดยะลา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยใช้สถิติ t-test และ F-test พบว่าเพศ และรายได้โดยรวม(บาท/เดือน) ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือปัจจัย อายุ ระหว่าง 30 – 50 ปี กับ 51 ปีขึ้นไป ปัจจัยสถานภาพ ระหว่าง โสดกับหม้าย/หย่าร้าง/แยกกัน อยู่ และ สมรสกับหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ ปัจจัยระดับการศึกษา ระหว่างประถมศึกษาหรือต่ำกว่ากับมัธยม/ปวช./ปวส. และปริญญาตรีกับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ปัจจัยอาชีพหลัก ระหว่าง ค้าขายกับเกษตรกร ปัจจัยระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ ระหว่างต่ำกว่า 10 ปี กับ 10-20 ปี กลุ่มอยู่ในพื้นที่ 10-20 ปีกับมากกว่า 20 ปี และกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่มากกว่า 20 ปี กับ ต่ำกว่า 10 ปี

3.8 วิเคราะห์การเปรียบเทียบระหว่างเพศกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

ตาราง 16. การเปรียบเทียบระหว่างเพศกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

เพศ	n=290	$\bar{X}$	S.D.
ชาย	168	3.57	0.70
หญิง	122	3.55	0.76

จากตาราง 16. ผลจากการทดสอบทางสถิติพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชาย ($\bar{X} = 3.57$) มีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)มากกว่าเพศหญิง ($\bar{X} = 3.55$) เนื่องจากในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้มักมีค่านิยมให้เพศชายเป็นผู้นำและออกมามีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน

3.9 วิเคราะห์การเปรียบเทียบระหว่างอายุกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

ตาราง 17. การเปรียบเทียบระหว่างอายุกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

อายุ	n=290	$\bar{X}$	S.D.
อายุต่ำกว่า 30 ปี	78	3.52	0.72
30 – 50 ปี	177	3.66	0.71
51 ปีขึ้นไป	35	3.17	0.69

จากตาราง 17. ผลจากการทดสอบทางสถิติพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 30-50 ปี มีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) มากที่สุด ($\bar{X} = 3.66$) รองลงมาคือ ช่วงอายุต่ำกว่า 30 ปี ($\bar{X} = 3.52$) และกลุ่มอายุ 51 ปี ขึ้นไป ($\bar{X} = 3.17$) ตามลำดับ กล่าวคือ ช่วงอายุดังกล่าวเป็นช่วงวัยกลางคนที่กำลังทำงานอย่างมุ่งมั่น จึงมีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)สูงในด้านการทำงาน

3.10 วิเคราะห์การเปรียบเทียบระหว่างสถานภาพกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

ตาราง 18. การเปรียบเทียบระหว่างสถานภาพกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

สถานภาพ	n=290	$\bar{X}$	S.D.
โสด	90	3.55	0.77
สมรส	176	3.66	0.62
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	24	2.90	0.90

จากตาราง 18. ผลจากการทดสอบทางสถิติพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสถานะภาพสมรส มีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) มากที่สุด ($\bar{X} = 3.66$) รองลงมาคือ กลุ่มที่มีสถานะโสด ($\bar{X} = 3.55$) และสถานะภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ ($\bar{X} = 2.90$)

ตามลำดับ กล่าวคือ เนื่องจากกลุ่มสถานภาพสมรสมักคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร)สูงในด้านการช่วยเหลือครอบครัวของตนเอง

3.11 วิเคราะห์การเปรียบเทียบระหว่างระดับการศึกษากับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)

ตาราง 19. การเปรียบเทียบระหว่างระดับการศึกษากับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)

ระดับการศึกษา	n=290	$\bar{X}$	S.D.
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	52	3.10	0.68
มัธยม/ปวช./ปวส.	167	3.67	0.69
ปริญญาตรี	66	3.63	0.71
สูงกว่าปริญญาตรี	5	3.96	0.54

จากตาราง 19. ผลจากการทดสอบทางสถิติพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษา สูงกว่าปริญญาตรีมีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) มากที่สุด ($\bar{X} = 3.96$) และต่ำสุดคือระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ($\bar{X} = 3.10$) กล่าวคือ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีความรู้ความเข้าใจในหลักการพัฒนามากกว่ากลุ่มตัวอย่างระดับอื่น ๆ จึงมีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)สูง

3.12 วิเคราะห์การเปรียบเทียบระหว่างอาชีพหลักกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

ตาราง 20. การเปรียบเทียบระหว่างอาชีพหลักกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

อาชีพหลัก	n=290	$\bar{X}$	S.D.
รับจ้าง	87	3.51	0.72
ค้าขาย	49	3.28	0.82
เกษตรกร	154	3.68	0.67

จากตาราง 20. ผลจากการทดสอบทางสถิติพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพเกษตรกร มีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) มากที่สุด ($\bar{X} = 3.68$) รองลงมาคือ อาชีพรับจ้าง ($\bar{X} = 3.51$) และอาชีพค้าขาย ($\bar{X} = 3.28$) ตามลำดับ กล่าวคือ เนื่องจากบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)มีความสำคัญกับอาชีพของสมาชิกในพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกร

3.13 วิเคราะห์การเปรียบเทียบระหว่างรายได้โดยรวม (บาท/เดือน) กับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

ตาราง 21. การเปรียบเทียบระหว่างรายได้โดยรวม (บาท/เดือน) กับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

รายได้โดยรวม (บาท/เดือน)	n=290	$\bar{X}$	S.D.
ต่ำกว่า 5,000 บาท	34	3.34	0.71
5,000 – 10,000 บาท	188	3.59	0.76
10,001 บาท ขึ้นไป	68	3.59	0.59

จากตาราง 21. ผลจากการทดสอบทางสถิติพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท มีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) มากที่สุด ($\bar{X} = 3.59$) รองลงมาคือกลุ่มรายได้มากกว่า 10,000 บาท ($\bar{X} = 3.59$) และรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ($\bar{X} = 3.34$) ตามลำดับ กล่าวคือ เนื่องจากผู้มีรายได้ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท มีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)มากเพราะจำเป็นต้องหาช่องทางในการเพิ่มรายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัว

3.14 วิเคราะห์การเปรียบเทียบระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ กับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร)

ตาราง 22. การเปรียบเทียบระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ กับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร)

ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่	n=290	$\bar{X}$	S.D.
ต่ำกว่า 10 ปี	44	3.04	0.65
10 – 20 ปี	131	3.79	0.67
มากกว่า 20 ปี	115	3.51	0.70

จากตาราง 22. ผลจากการทดสอบทางสถิติพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ระหว่าง 10 – 20 ปี มีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) มากที่สุด ($\bar{X} = 3.79$) รองลงมาคือกลุ่มอาศัยมากกว่า 20 ปี ($\bar{X} = 3.51$) และน้อยที่สุดกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ระยะเวลา ต่ำกว่า 10 ปี ($\bar{X} = 3.04$) ตามลำดับ กล่าวคือ เนื่องจากคนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนน้อยย่อมไม่ได้สัมผัสถึงบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)และการพัฒนาต้องใช้ระยะเวลาานจึงเกิดผลอย่างยั่งยืน

3.15 วิเคราะห์การเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจในบทบาทและหลักการพัฒนาชุมชนกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร)

ตาราง 23. การเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจในบทบาทและหลักการพัฒนาชุมชนกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร)

ความรู้ความเข้าใจ						
หลักการพัฒนาชุมชน	n=290	$\bar{X}$	S.D.	t/F	Sig.	เปรียบเทียบรายคู่
น้อย	15	3.10	0.71	6.199	0.002	ความรู้ความเข้าใจน้อย กับความรู้ความเข้าใจ มาก
ปานกลาง	109	3.46	0.69			
มาก	166	3.67	0.72			

จากตาราง 23. ผลจากการทดสอบทางสถิติพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทและหลักการพัฒนาชุมชนในระดับมาก มากที่สุด ($\bar{X} = 3.67$) รองลงมาคือ ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$) และน้อยที่สุด ระดับน้อย ($\bar{X} = 3.10$) ตามลำดับ กล่าวคือ เนื่องจากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับมาก จะมีความเข้าใจและรู้ถึงความสำคัญของบทบาทนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร) มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

ผลการเปรียบเทียบ ความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ของผู้นำชุมชนจังหวัดยะลา จำแนกตามปัจจัยแวดล้อม โดยใช้สถิติ F-test พบว่า ความรู้ความเข้าใจ น้อยกับปานกลาง ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สำหรับปัจจัยแวดล้อม ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ความรู้ความเข้าใจหลักการพัฒนาชุมชนระดับน้อยกับระดับมาก

3.16 วิเคราะห์การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชนกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร)

ตาราง 24. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชนกับความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร)

การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชน	n=290	$\bar{X}$	S.D.	t/F	Sig.	เปรียบเทียบรายคู่
น้อย	19	2.52	0.59	158.800	0.000	การมีส่วนร่วมน้อย
ปานกลาง	129	3.15	0.61			กับปานกลาง , การมี
มาก	142	4.08	0.36			มีส่วนร่วมปานกลาง กับมาก และการมีส่วนร่วมมากกับน้อย

จากตาราง 24. ผลจากการทดสอบทางสถิติพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชนระดับมาก มีความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)มากที่สุด ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมาคือ ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.15$) และน้อยที่สุด ระดับน้อย ($\bar{X} = 2.52$) ตามลำดับ กล่าวคือ เนื่องจากคนที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการในระดับมาก ย่อมอยากได้นักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร) ที่มีความสามารถและรอบรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยให้หมู่บ้านมีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน

ผลการเปรียบเทียบ ความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ของ ผู้นำชุมชนจังหวัดยะลา จำแนกตามปัจจัยแวดล้อมการมีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชน โดยใช้สถิติ F-test พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชนน้อยกับปานกลาง การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชนปานกลางกับมาก และการดำเนินการในชุมชนมากกับน้อย

3.17 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถาม จากแบบสอบถามในตอนท้าย 5 สรุปได้ดังนี้

1. การแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีประชาคมไม่มีความต่อเนื่อง ดังนั้นจึงควรมีการสอบถาม ติดตามความก้าวหน้าของผลจากเวทีประชาคมครั้งที่ผ่านมา จำนวน 31 คน
2. จำนวนผู้นำชุมชนเข้าร่วมเวทีประชาคมน้อย ดังนั้นจึงควรประชาสัมพันธ์ถึงประเด็นสำคัญในการจัดเวทีประชาคมในแต่ละครั้ง จำนวน 17 คน
3. สมาชิกในชุมชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีประชาคม ดังนั้นควรสร้างความสัมพันธ์อันดี ด้วยการพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนเพื่อสอบถามถึงความต้องการที่แท้จริง จำนวน 18 คน
4. ความสับสนในการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร เนื่องจากมีหน่วยงานเข้ามาในพื้นที่หลายหน่วยงานจนเกิดความซ้ำซ้อน ดังนั้นควรให้หน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนชุมชน ได้ดำเนินการบูรณาการการทำงานให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อนเข้ามาในพื้นที่ จำนวน 23 คน
5. สมาชิกในชุมชนไม่กล้าเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยเหตุเพราะสถานการณ์ความไม่สงบ ดังนั้นควรสร้างจิตสำนึกให้ผู้นำได้ทราบถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จำนวน 84 คน
6. สมาชิกในชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในวันสำคัญ ๆ ของชุมชน ดังนั้นควรประชาสัมพันธ์ถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนผ่านเครือข่ายผู้นำชุมชนตามความรับผิดชอบ จำนวน 14 คน
7. ผู้นำชุมชนไม่ทราบว่าใครคือผู้ประสานงานประจำตำบล(พัฒนากร) ดังนั้นควรให้พัฒนากรเข้าพื้นที่เป็นประจำ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำและชุมชน จำนวน 3 คน
8. ชุมชนไม่มีความรู้ในการดำเนินกิจกรรมที่หน่วยงานราชการส่งเสริม ดังนั้นควรจัดให้มีการอบรมให้ความรู้ ก่อนการดำเนินกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ จำนวน 39 คน

9. กิจกรรม/โครงการที่ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณ ไม่สามารถตอบสนองตรงกับความต้องการของชุมชน ดังนั้นควรจัดเวทีประชาคม เพื่อตรวจสอบความต้องการของชุมชน จำนวน 35 คน

10. ชุมชนไม่มีสถานที่ในการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชุมชน ดังนั้นควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นในการจัดเตรียมสถานที่ในการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาชุมชน จำนวน 26 คน

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย เรื่องบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับบทบาทนักพัฒนาชุมชนในจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของนักพัฒนาชุมชนในจังหวัดยะลา ตามบทบาทที่คาดหวังจากทฤษฎีของผู้นำชุมชนตามปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสภาพแวดล้อม
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามบทบาทของนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)

โดยหวังว่าผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงระดับบทบาทนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง และเพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของนักพัฒนาชุมชนในจังหวัดยะลา(พัฒนากร)ของกรมการพัฒนาชุมชน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้โดยรวม(บาท/เดือน) และระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ บทบาทด้านการเป็นผู้ส่งเสริม บทบาทด้านการเป็นผู้สนับสนุน และบทบาทด้านการเป็นผู้ประสานงาน ประชากรคือประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นกลุ่มตัวอย่างของผู้นำชุมชนใน 8 อำเภอ จังหวัดยะลา จำนวน 290 คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ SPSS for Windows ใช้สถิติค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Means) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และวิเคราะห์ความแตกต่าง ของปัจจัยส่วนบุคคล กับระดับความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) โดยใช้สถิติ t-test และ F-test เพื่อเปรียบเทียบความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการศึกษาพบว่า

4.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชนในจังหวัดยะลา ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 57.90 มีอายุ 30 – 50 ปี ร้อยละ 61.00 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 60.70 มีการศึกษาระดับมัธยม/ปวช./ปวส. ร้อยละ 57.60 มีอาชีพหลักเกษตรกร ร้อยละ 53.10 มีรายได้โดยรวม 5,000 – 10,000 บาท ร้อยละ 64.80 และระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ 10 – 20 ปี ร้อยละ 45.20

2. ระดับความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 0.67 เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า ระดับมากเท่ากันจำนวน 2 ข้อ คือ ข้อ 1. ชุมชนแต่ละชุมชนมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดทิศทางที่ชุมชนต้องการได้ และข้อ 5. การพัฒนาชุมชนเชื่อว่าคนทุกคนปรารถนาต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม มีค่าเฉลี่ย 0.92 รองลงมาคือ ข้อ 8. การทำงานพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มด้วยการ ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันทำ มีค่าเฉลี่ย 0.90 และน้อยที่สุดคือ ข้อ 7. การพัฒนาชุมชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของงบประมาณที่จะได้รับการจัดสรร

3. ระดับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนสามารถวิเคราะห์เป็นรายด้าน ซึ่งมี 4 ด้าน คือ

3.1 ด้านร่วมคิด กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนด้านร่วมคิดอยู่ในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์ในแต่ละข้อของด้านร่วมคิด พบว่าข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วม(ด้านร่วมคิด)อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ท่านเสนอข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชนเสนอต่อเวทีประชาคม รองลงมา ท่านได้พูดคุยกับผู้นำชุมชน/กลุ่มองค์กรในเวลาว่างเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชน และน้อยที่สุด ท่านเคยประชุมเสนอความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่รัฐในการพัฒนาชุมชน

3.2 ด้านร่วมตัดสินใจ กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนด้านร่วมตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์ในแต่ละข้อของด้านร่วมตัดสินใจ พบว่าข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วม(ด้านร่วมตัดสินใจ)อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ท่านเคยคัดเลือกตัวแทนหรือคณะกรรมการต่าง ๆ ในกลุ่มองค์กรชุมชน รองลงมา ท่านเข้าร่วมประชุมเพื่อออกกฎระเบียบของหมู่บ้าน และน้อยที่สุด ท่านเคยเข้าประชุมเพื่อพิจารณาแผนพัฒนาขององค์กรบริหารส่วนตำบล(อบต.)

3.3 ด้านร่วมดำเนินการ กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนด้านร่วมดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์ในแต่ละข้อของด้านร่วมดำเนินการ พบว่าข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วม(ด้านร่วมดำเนินการ)อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ท่านเคยเข้าร่วม

กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นมา รongลงมา ท่านเคยเข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือกรรมการของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน และน้อยที่สุด ท่านเป็นผู้นำในการริเริ่มกิจกรรมใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

3.4 ด้านร่วมตรวจสอบ กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน ด้านร่วมตรวจสอบอยู่ในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์ในแต่ละข้อของด้านร่วมตรวจสอบพบว่าข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วม(ด้านร่วมตรวจสอบ)อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ท่านเคยสอบถามความก้าวหน้าของกิจกรรม โครงการในหมู่บ้านจากผู้รับผิดชอบ รongลงมา ท่านสังเกตความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และน้อยที่สุด ท่านเคยสังเกตกิจกรรมโครงการในชุมชนถึงความคุ้มค่าและไม่คุ้มค่า ต่อการดำเนินงาน

4. เปรียบเทียบบทบาทของนักพัฒนาชุมชนในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง โดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาในด้านผู้ส่งเสริม ด้านผู้สนับสนุน และด้านผู้ประสานงาน ตามปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อมปรากฏผลดังนี้

4.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนจังหวัดยะลา พบว่า เพศ และรายได้โดยรวม(บาท/เดือน) ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัจจัยอายุ ปัจจัยสถานภาพ ปัจจัยระดับการศึกษา ปัจจัยอาชีพหลัก ปัจจัยระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.2 ปัจจัยแวดล้อม ความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนจังหวัดยะลา พบว่าปัจจัยความรู้ความเข้าใจหลักการพัฒนาชุมชน และปัจจัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. ผลการรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาท

5.1 ผลการรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชน ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีประชาคมไม่มีความต่อเนื่อง จำนวนผู้นำชุมชนเข้าร่วมเวทีประชาคมมีจำนวนน้อย สมาชิกในชุมชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีประชาคม ความสับสนในการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร เนื่องจากมีหน่วยงานเข้ามาในพื้นที่หลายหน่วยงานจนเกิดความซ้ำซ้อน สมาชิกในชุมชนไม่กล้าเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ด้วยเหตุผลการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ สมาชิกในชุมชน

ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในวันสำคัญ ๆ ของชุมชน ผู้นำชุมชนไม่ทราบว่าใครคือผู้ประสานงานประจำตำบล (พัฒนากร) ชุมชนไม่มีความรู้ในการดำเนินกิจกรรมที่หน่วยงานราชการส่งเสริม กิจกรรม/โครงการที่ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณ ไม่สามารถตอบสนองตรงกับความต้องการของชุมชน และชุมชนไม่มีสถานที่ในการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆ ของชุมชน

5.2 ผลการรวบรวมข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชน ได้แก่ ควรมีการสอบถาม ติดตามความก้าวหน้าของผลจากเวทีประชาคมครั้งที่ผ่านมา ควรมีการประชาสัมพันธ์ถึงประเด็นสำคัญในการจัดเวทีประชาคมในแต่ละครั้ง การสร้างความสัมพันธ์อันดี ด้วยการพูดคุยกับสมาชิกในชุมชน เพื่อสอบถามถึงความต้องการที่แท้จริง การให้หน่วยงานที่ได้เข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการดำเนินการบูรณาการการทำงานให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ การสร้างจิตสำนึกให้ผู้นำได้ทราบถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน การประชาสัมพันธ์ถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนผ่านเครือข่ายผู้นำชุมชนตามความรับผิดชอบ การให้พัฒนากรเข้าพื้นที่เป็นประจำ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำและชุมชน จัดให้มีการอบรมให้ความรู้ชุมชน ก่อนการดำเนินกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ การจัดเวทีประชาคมเพื่อตรวจสอบความต้องการของชุมชนและการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นในการเห็นความสำคัญถึงศูนย์เรียนรู้ชุมชน

4.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ในจังหวัดยะลาที่ ผู้นำชุมชนคาดหวัง สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร) ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ วาจาस्थ्य (2548) พบว่า ผู้นำชุมชนมีทัศนคติต่อบทบาทของนักพัฒนาที่เป็นจริงในภาพรวมและในทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยที่ทัศนคติต่อบทบาทด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ บทบาทของผู้ส่งเสริม รองลงมาได้แก่บทบาทของผู้ประสานงาน และบทบาทของผู้สนับสนุน ตามลำดับ ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาทของนักพัฒนา ได้แก่ ขาดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ มีการโยกย้ายสับเปลี่ยนหน้าที่บ่อยเกินไป เจ้าหน้าที่ยังปฏิบัติหน้าที่ไม่ค่อยเสียสละเพื่อชุมชน ไม่เข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชน การพบปะผู้นำและประชาชนน้อยไป ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การแจ้งข่าวสาร การประสานงานล่าช้าไม่ชัดเจนทำให้งานไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้นำชุมชนมีความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชนในการนำนโยบายมาใช้ในการทำงาน มีความใกล้ชิดกับประชาชน นำความรู้มาช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ เมื่อพิจารณาผลการศึกษาดังกล่าวพบว่า

1.1 บทบาทด้านการเป็นผู้ส่งเสริม โดยภาพรวมบทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชนที่ปฏิบัติจริงอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อพิจารณารายข้อ พัฒนาการมีการประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก ที่มีผลการศึกษาเช่นนี้อาจเป็นเพราะ นักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) ได้ให้ความสำคัญในการนำนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน พันธกิจและวิสัยทัศน์แปลงไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ โดยเห็นว่าหากผู้นำชุมชนได้รับการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็จะเกิดความเข้าใจ และผลักดันให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 บทบาทด้านการเป็นผู้สนับสนุน โดยภาพรวมบทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชนที่ปฏิบัติจริงอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อพิจารณารายชื่อ พัฒนาการมีการสนับสนุนในการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลชุมชน เช่น จปฐ. กชช.2ค อยู่ในระดับมาก ที่มีผลการศึกษาเช่นนี้อาจเป็นเพราะ ผู้นำชุมชนได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยมีการนำข้อมูลความรู้ของตนเองเนื่องจากเป็นคนในพื้นที่ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ในพื้นที่ของตนเป็นอย่างดี จึงเห็นความสำคัญในข้อมูลชุมชน และเพื่อร่วมมือกันขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และหากแนวทางการดำเนินงานในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ด้านการเป็นผู้ประสานงาน โดยภาพรวมบทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชนที่ปฏิบัติจริงอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อพิจารณารายชื่อ พัฒนาการมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับผู้นำชุมชนอยู่ในระดับมาก ที่มีผลการศึกษาเช่นนี้อาจเป็นเพราะ ผู้นำชุมชนเห็นว่านักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) ได้ให้ความสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ ได้ดำเนินการติดต่อประสานงานกับองค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุนในการพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับการดูแล เอาใจใส่ ตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

2. ผลการเปรียบเทียบ ความคาดหวังต่อบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ของผู้นำชุมชนจังหวัดยะลา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยแวดล้อมโดยใช้สถิติ t-test และ F-test พบว่า

2.1 ปัจจัยส่วนบุคคล เพศ และรายได้โดยรวม(บาท/เดือน) ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ปฏิเสธสมมติฐาน)สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือปัจจัยอายุ ระหว่าง 30 – 50 ปี กับ 51 ปีขึ้นไป ปัจจัยสถานภาพ ระหว่างโสดกับหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ และ สมรสกับหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ ปัจจัยระดับการศึกษา ระหว่างประถมศึกษาหรือต่ำกว่ากับมัธยม/ปวช./ปวส. และปริญญาตรีกับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ปัจจัยอาชีพหลัก ระหว่างค้าขายกับเกษตรกร ปัจจัยระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ ระหว่างต่ำกว่า 10 ปี กับ 10-20 ปี กลุ่มอยู่ในพื้นที่ 10-20 ปีกับมากกว่า 20 ปี และกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่มากกว่า 20 ปี กับ ต่ำกว่า 10 ปี (ยอมรับสมมติฐาน)

2.2 ปัจจัยแวดล้อม โดยใช้สถิติ F-test พบว่าความรู้ความเข้าใจน้อยกับปานกลาง ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ปฏิเสธสมมติฐาน) ส่วนปัจจัยแวดล้อม ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ความรู้ความเข้าใจหลักการพัฒนาชุมชนระดับน้อยกับระดับมาก (ยอมรับสมมติฐาน)

2.3 ปัจจัยแวดล้อม โดยใช้สถิติ F-test พบว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชนน้อยกับปานกลาง การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในชุมชนปานกลางกับมาก และการดำเนินการในชุมชนมากกับน้อย มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ยอมรับสมมติฐาน)

จากผลการเปรียบเทียบปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา วรรณศิริ (2529) ที่พบว่า บทบาทที่คาดหวังของคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้านในการพัฒนาชุมชน ตามทัศนะของคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามทัศนะของเจ้าหน้าที่อำเภอ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร) ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง ดังนี้

1. ควรมีการสอบถาม ติดตามความก้าวหน้าของผลจากเวทีประชาคมครั้งที่ผ่านมา
2. ควรมีการประชาสัมพันธ์ถึงประเด็นสำคัญในการจัดเวทีประชาคมในแต่ละครั้ง
3. การสร้างความสัมพันธ์อันดี ด้วยการพูดคุยกับสมาชิกในชุมชน เพื่อสอบถามถึงความต้องการที่แท้จริง
4. การให้หน่วยงานที่ได้เข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการดำเนินการบูรณาการการทำงานให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่
5. การสร้างจิตสำนึกให้ผู้นำได้ทราบถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน
6. การประชาสัมพันธ์ถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนผ่านเครือข่ายผู้นำชุมชนตามความรับผิดชอบ
7. การให้พัฒนากรเข้าพื้นที่เป็นประจำ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำและชุมชน
8. จัดให้มีการอบรมให้ความรู้ชุมชน ก่อนการดำเนินกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ

9. การจัดเวทีประชาคม เพื่อตรวจสอบความต้องการของชุมชน

10. การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

11. ควรให้ผู้นำได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมตรวจสอบมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. บทบาทของนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ในการปฏิบัติงานในรูปของทีมงานพัฒนา ระดับตำบล

2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. 2532. กองวิจัยและประเมินผล. รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- _____. 2541. ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย.
- _____. 2541. คู่มือปฏิบัติงานของพัฒนากร. ชลบุรี : ฝ่ายโรงพิมพ์ กองส่งเสริมและเผยแพร่.
- _____. 2541. สรุปรายงานการวิจัยบทบาทและวิธีการทำงานของพัฒนากรในอนาคต. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2544. นโยบายและแนวทางส่งเสริมการเกษตร ปี 2544. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กวี วงศ์พุด. 2535. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี.
- จารุพร เฟื่องสกุล. 2545. “ความคาดหวังของผู้นำชุมชนต่อบทบาทนักพัฒนาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน : พื้นที่การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต (CERCAP) ภาคใต้”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จ้านง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. 2532. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ.
- จิตจ้านงค์ กิติเกียรติ. การพัฒนาชุมชน : การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร, 2532.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. 2540. การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. (เอกสารประกอบการเรียนภาควิชาการพัฒนาชุมชน). กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชินรัตน์ สมสืบ. 2539. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชัยวัฒน์ วาจาสัตย์. 2548. “บทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังจากทัศนะของ

ผู้นำชุมชน : ศึกษากรณี เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย”. ภาคนิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จิตยา สุวรรณะชญ. 2510. สังคมวิทยา จิตวิทยา และมนุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: มงคลการพิมพ์

จิตยา สุวรรณะชญ. 2527. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ณรงค์ เส็งประชา. 2535. แรงงานสัมพันธ์ในธุรกิจอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. 2527. การพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2535. การพัฒนาชุมชนกับการนิเทศพัฒนาแบบมีอาชีพ. กรุงเทพฯ :
บริษัทบพิชการพิมพ์.

บุญทัน ดอกไธสง. 2535. การจัดการองค์การ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.
กรุงเทพมหานคร. ม.ป.พ.

พัทธา สายหู. 2529. กลไกของสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มนตรี กรรพุมมาลย์. 2540. การพัฒนาชุมชนแนวคิดและการปฏิบัติ. เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2534. การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บางกอกบล็อก.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.

วรลักษณ์ มนต์เอื้อศิริ. 2542. บทบาทของพัฒนากรกับการพัฒนาชุมชนในพื้นที่องค์การบริหาร
ส่วนตำบล. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน
กระทรวงมหาดไทย.

วิศว ศะศิสมิต. 2541. บทบาทคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคม:ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคม สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เลื่อง ศรีเหลา. 2540. “บทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของปลัดองค์การบริหารส่วน
ตำบล จากทัศนะของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีของอำเภอสองพี่น้อง”. ภาคนิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ศิริชัย ไตรสารศรี. 2539. การรับรู้บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมชุมชน : ศึกษากรณีตำบลคลองหลวง อ. ธัญญบุรี จ. ปทุมธานี. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สมยศ น้อมแนบ. 2546. “ บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังขององค์การบริหารส่วนตำบลในการปฏิบัติงานตามแผนงานตามทัศนะของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณี อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ”. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สงวนศรี วิรัชชัย. 2527. จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัทศึกษาพรจำกัด.

สุพัตรา สุภาพ. 2522. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สุรพล พุฒคำ. 2522. บทบาทของสภาการศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

องอาจ ม่วงโกสชัย. 2547. บทบาทคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง(กปน.)ศึกษากรณีเทศบาลนครเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อัจฉรา สังคนาคินทร์. 2546. บทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มรามัน อำเภอรามัน จังหวัดยะลา. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

เรื่อง บทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทนักพัฒนาชุมชน จังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง ข้อมูลที่ได้รับจะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อผู้ตอบแบบสอบถามแต่อย่างใด

จึงขอความกรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงและตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยไม่ต้องระบุชื่อ – สกุล ลงในแบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามในการทำวิจัยนี้มี 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2	ความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน
ตอนที่ 3	การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน
ตอนที่ 4	บทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง
ตอนที่ 5	ปัญหา/อุปสรรคในการปฏิบัติงานตามบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

ขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ท่านให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

นายกิตติ ปานแก้ว

นักศึกษาปริญญาโท สาขารัฐประศาสนศาสตร์
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่

แบบสอบถาม

เรื่อง บทบาทนักพัฒนาชุมชนจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง

.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ○ หน้าข้อที่ถูกต้องหรือตรงกับข้อความที่เป็นจริงมากที่สุด

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง
2. อายุ
  1. ต่ำกว่า 30 ปี 2. 30 – 50 ปี
  3. 51 ปีขึ้นไป
3. สถานภาพ
  1. โสด 2. สมรส
  3. หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่
4. ระดับการศึกษา
  1. ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า 2. มัธยม/ปวช./ปวส.
  3. ปริญญาตรี 4. สูงกว่าปริญญาตรี
5. อาชีพหลัก
  1. รับจ้าง 2. ค้าขาย
  3. เกษตรกร 4. อื่น ๆ.....
6. รายได้โดยรวม (บาท/เดือน)
  1. ต่ำกว่า 5,000 บาท 2. 5,000 – 10,000 บาท
  3. 10,001 บาทขึ้นไป
7. ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่
  1. ต่ำกว่า 10 ปี 2. 10 – 20 ปี
  3. มากกว่า 20 ปี

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน

คำชี้แจง โปรดตอบคำถามต่อไปนี้ โดยทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่อง ใช่ หรือ ไม่ใช่ ที่ท่านเห็นว่าถูกต้องเพียงคำตอบเดียว

1. ชุมชนแต่ละชุมชนมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดทิศทางที่ชุมชนต้องการได้

1. ใช่   2. ไม่ใช่
2. การวางแผน/โครงการในชุมชน เป็นการกำหนดโดยหน่วยงานราชการ

1. ใช่   2. ไม่ใช่
3. สมาชิกชุมชนทุกคนมีพลังในความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ในตัว

1. ใช่   2. ไม่ใช่
4. การพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการพัฒนา โดยกลุ่มผู้มีอำนาจในชุมชน

1. ใช่   2. ไม่ใช่
5. การพัฒนาชุมชนเชื่อว่าคนทุกคนปรารถนา ต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม

1. ใช่   2. ไม่ใช่
6. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชน

1. ใช่   2. ไม่ใช่
7. การพัฒนาชุมชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของงบประมาณที่จะได้รับการจัดสรร

1. ใช่   2. ไม่ใช่
8. การทำงานพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันทำ

1. ใช่   2. ไม่ใช่
9. กองทุนหมู่บ้านฯ(กทบ.) เป็นเงินทุนที่ชุมชนสามารถนำไปพัฒนาชุมชนได้ โดยไม่ต้องส่งคืน

1. ใช่   2. ไม่ใช่
10. การแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการคิดหาวิธีการเพื่อช่วยเหลือชุมชน

1. ใช่   2. ไม่ใช่

ส่วนที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความที่กำหนดให้แต่ละข้ออย่างละเอียด แล้วทำเครื่องหมาย (✓)

ลงในช่องที่ตรงกับความต้องการของท่านมากที่สุดเพียงช่องเดียว โดยกำหนดระดับคะแนนไว้ดังนี้

5	หมายถึง	มีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนในระดับ มากที่สุด
4	หมายถึง	มีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนในระดับ มาก
3	หมายถึง	มีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนในระดับ ปานกลาง
2	หมายถึง	มีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนในระดับ น้อย
1	หมายถึง	มีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนในระดับ น้อยที่สุด

ประเด็นการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม					สำหรับ ผู้วิจัย
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
ด้านร่วมคิด						
1. ท่านเสนอข้อคิดเห็นปัญหาต่าง ๆ ในหมู่บ้าน						
2. ท่านนำข้อคิดเห็นเสนอในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน						
3. ท่านเสนอข้อมูลต่างๆ ในชุมชนเสนอต่อเวทีประชาคม						
4. ท่านได้พูดคุยกับผู้นำชุมชน/กลุ่มองค์กรในเวลาว่างเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชน						
5. ท่านเคยประชุมเสนอความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่รัฐในการพัฒนาชุมชน						

ประเด็นการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม					สำหรับ ผู้วิจัย
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
ด้านร่วมตัดสินใจ						
6. ท่านเคยสนับสนุนหรือคัดค้านแผนงานกิจกรรม/ โครงการหมู่บ้าน						
7. ท่านเคยคัดเลือกตัวแทนหรือคณะกรรมการต่าง ๆ ในกลุ่มองค์กรชุมชน						
8. ท่านเข้าร่วมประชุมเพื่อออกกฎระเบียบของหมู่บ้าน						
9. ท่านเคยร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นใน ชุมชน						
10. ท่านเคยเข้าประชุมเพื่อพิจารณาแผนพัฒนาขององค์กร บริหารส่วนตำบล(อบต.)						
ด้านร่วมดำเนินการ						
11. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรม โครงการเนื่องในวัน สำคัญต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นมา						
12. ท่านร่วมจัดเก็บข้อมูลชุมชน เช่น จปฐ, กชช. 2ค เป็นต้น						
13. ท่านเคยเสียสละเงินสมทบทุนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน						
14. ท่านเคยเข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือกรรมการของกลุ่มองค์กร ต่างๆ ในชุมชน						
15. ท่านเป็นผู้ดำเนินการริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ ต่อชุมชน						

ตอนที่ 4 บทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความที่กำหนดให้แต่ละข้ออย่างละเอียด แล้วทำเครื่องหมาย (✓)

ลงในช่องที่ตรงกับความต้องการของท่านมากที่สุดเพียงช่องเดียว โดยกำหนดระดับคะแนนไว้ดังนี้

5	หมายถึง	ความคาดหวังของผู้นำชุมชนในระดับ มากที่สุด
4	หมายถึง	ความคาดหวังของผู้นำชุมชนในระดับ มาก
3	หมายถึง	ความคาดหวังของผู้นำชุมชนในระดับ ปานกลาง
2	หมายถึง	ความคาดหวังของผู้นำชุมชนในระดับ น้อย
1	หมายถึง	ความคาดหวังของผู้นำชุมชนในระดับ น้อยที่สุด

ประเด็นบทบาทของนักพัฒนาชุมชน ที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง	ระดับบทบาท					สำหรับ ผู้วิจัย
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
ด้านการส่งเสริม						
1. พัฒนาการพูดคุยกับประชาชนในพื้นที่อย่างไม่เป็นทางการ						
2. พัฒนาการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักคุณค่าการทำงานตามกระบวนการงานพัฒนาชุมชน						
3. พัฒนาการมีการประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชน						
4. พัฒนาการใช้สื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานพัฒนาชุมชนกับประชาชน						
5. พัฒนาการมีการจัดนิทรรศการป้ายประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชน						

ประเด็นความคาดหวังของผู้นำชุมชน	ระดับบทบาท					สำหรับ ผู้วิจัย
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	
ด้านการสนับสนุน						
6. พัฒนาการมีการสนับสนุนในการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชน						
7. พัฒนาการมีการสนับสนุนในการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลชุมชน เช่น จปฐ. กชช.2ค						
8. พัฒนาการมีการสนับสนุนแนวทางการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง						
9. พัฒนาการมีการจัดหาวิทยากรจากภายนอก เพื่อให้ความรู้ในการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน						
10. พัฒนาการจัดหาความรู้ใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยนกับชุมชนผ่านเวทีประชาคมเสมอ						
ด้านการประสานงาน						
11. พัฒนาการมีการประสานงานกับทีมงานผู้นำชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน						
12. พัฒนาการมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับผู้นำชุมชน						
13. พัฒนาการมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคเอกชนกับผู้นำชุมชน						
14. พัฒนาการมีการประสานงานเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน						
15. พัฒนาการมีการประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการดำเนินกิจกรรมตามแผนชุมชน						

ตอนที่ 5 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

5.1 ปัญหา/อุปสรรคในการปฏิบัติงานตามบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.2 ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามบทบาทของนักพัฒนาชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามด้วยดี

(นายกิตติ ปานแก้ว)

ผู้วิจัย

ผลการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

เรื่อง บทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร)ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน (ข้อ 1-10)

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน (ข้อ 11-30)

ตอนที่ 4 บทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง (ข้อ 31-45)

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ข้อที่ 1	138.533	575.499	-0.217	0.966
ข้อที่ 2	138.767	561.840	0.406	0.965
ข้อที่ 3	138.567	567.151	0.226	0.965
ข้อที่ 4	138.633	569.964	0.071	0.966
ข้อที่ 5	138.433	570.530	0.090	0.966
ข้อที่ 6	138.467	573.361	-0.121	0.966
ข้อที่ 7	139.033	574.309	-0.124	0.966
ข้อที่ 8	138.500	575.983	-0.266	0.966
ข้อที่ 9	138.533	564.051	0.416	0.965
ข้อที่ 10	139.133	570.878	0.030	0.966
ข้อที่ 11	135.700	542.010	0.702	0.964
ข้อที่ 12	135.633	544.378	0.689	0.964
ข้อที่ 13	135.533	544.740	0.613	0.964
ข้อที่ 14	135.633	537.275	0.686	0.964
ข้อที่ 15	135.700	537.941	0.710	0.964
ข้อที่ 16	135.767	541.289	0.746	0.964
ข้อที่ 17	135.500	537.983	0.726	0.964
ข้อที่ 18	135.533	530.671	0.822	0.963
ข้อที่ 19	135.667	534.023	0.775	0.964

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ข้อที่ 20	135.967	531.964	0.697	0.964
ข้อที่ 21	135.433	551.082	0.542	0.965
ข้อที่ 22	135.533	524.120	0.815	0.963
ข้อที่ 23	135.700	535.872	0.706	0.964
ข้อที่ 24	135.400	543.972	0.681	0.964
ข้อที่ 25	135.733	537.168	0.675	0.964
ข้อที่ 26	135.200	546.924	0.743	0.964
ข้อที่ 27	135.567	547.013	0.677	0.964
ข้อที่ 28	135.933	541.099	0.787	0.964
ข้อที่ 29	135.700	543.872	0.688	0.964
ข้อที่ 30	136.100	539.059	0.696	0.964
ข้อที่ 31	135.767	535.564	0.730	0.964
ข้อที่ 32	135.267	545.789	0.714	0.964
ข้อที่ 33	135.500	549.362	0.535	0.965
ข้อที่ 34	135.367	533.551	0.851	0.963
ข้อที่ 35	135.700	537.734	0.715	0.964
ข้อที่ 36	135.633	548.033	0.716	0.964
ข้อที่ 37	135.367	539.068	0.722	0.964
ข้อที่ 38	135.233	542.737	0.704	0.964
ข้อที่ 39	135.667	542.161	0.543	0.965
ข้อที่ 40	135.567	538.668	0.749	0.964
ข้อที่ 41	135.500	541.914	0.692	0.964
ข้อที่ 42	135.533	537.637	0.821	0.963
ข้อที่ 43	135.500	542.328	0.681	0.964
ข้อที่ 44	135.567	542.047	0.733	0.964
ข้อที่ 45	135.433	542.185	0.679	0.964

Reliability Coefficients

N of Cases = 30

N of Items = 45

Alpha = .965

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นายกิตติ ปานแก้ว

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5210521503

วุฒิการศึกษา

วุฒิ

ชื่อสถาบัน

ปีที่สำเร็จการศึกษา

บริหารธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้

2539

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ตำแหน่ง นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ

สถานที่ทำงาน ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนยะลา

สังกัด สถาบันการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน

กระทรวงมหาดไทย